

Başvuru Adı :Vyacheslavova ve Diğerleri v. Ukrayna

Başvuru No : 39553/16 ve 6 farklı başvuru

Başvuru Tarihi : 27.06.2016 ve 01.10.2018

Karar Tarihi : 13.03.2025

Konu :

Bugün, Vyacheslavova ve Diğerleri v. Ukrayna (başvuru no. 39553/16 ve diğer 6 başvuru) davalarındaki Daire kararında, Maidan destekçileri ve karşıtları arasındaki şiddetli çatışmalar ve 2 Mayıs 2014'te Odesa'daki Sendikalar Binası'ndaki yangın ele alınmıştır. Bu olaylar ağır can kayıplarına yol açmıştır.

Yedi başvuru, toplamda 28 birey tarafından yapılmıştır. Başvuruculardan 25'i, ya çatışmalar ya da yangın sonucunda yakınlarını kaybetmiş, üç başvuru sahibi ise yangından çeşitli yaralarla hayatta kalmıştır.

O gün hayatını kaybeden başvuru sahiplerinin yakınları arasında, Maidan destekçileri ve karşıtları ve muhtemelen sıradan insanlar da bulunmaktaydı. Mahkeme, kendilerinin veya yakınlarının siyasi görüşlerinden bahsetmemeyi tercih eden başvuru sahiplerinin bu tercihi saygı göstererek, ilgili kişilerin siyasi görüşlerini yalnızca olayların ortaya konması ve anlaşılması için gerekli olduğu veya her halükarda başvuru sahiplerinin kendilerinin bu bilgileri kamuoyuna açıkladığı durumlarda belirtmiştir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, davada, oybirliğiyle şu karara varmıştır:

- 2 Mayıs 2014'te Odesa'daki şiddeti önlemek için yetkili mercilerin, şiddet patlak verdiğinde müdahale etmek, yangında sıkışan kişilere zamanında kurtarmak için önlemleri sağlamak ve olaylarla ilgili etkili bir soruşturma başlatmak için makul bir şekilde beklenebilecek her şeyi yapmamaları nedeniyle Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin **2. maddesi (yaşam hakkı/soruşturma)** ihlal edilmiştir;
- Ayrıca, bir başvuru sahibi (başvuru no. 39553/16) ile ilgili olarak, babasının cenazesinin defin için teslim edilmesindeki gecikme nedeniyle, **8. madde (özel ve aile hayatına saygı hakkı)** ihlal edilmiştir.

Olaylar :

Ukrayna-Avrupa Birliği Ortaklık Anlaşması'nın imzalanmasının ertelenmesi ve bunun yerine Rusya ile ekonomik bağların güçlendirilmesine karşı tepki olarak Kasım 2013 ile Şubat 2014 arasında, ilk olarak Kiev'de ve ardından diğer bölgelerde, özellikle Odesa'da olmak üzere Ukrayna'da bir dizi protesto gerçekleştirilmiştir. Bu protestolar, "Maidan" olarak bilinir hale gelmiş ve Ukrayna Cumhurbaşkanı'nın devrilmesiyle ve bir dizi siyasi değişlikle sonuçlanmıştır. Bu durum, karşıt bir şekilde, bazı Rusya yanlısı protestoları tetiklemiştir. Ukrayna'nın doğu bölgelerinde silahlı gruplar, Donetsk ve Lugansk bölgelerindeki idari binaların kontrolünü zorla ele geçirmeye başlayarak, Rusya Federasyonu'ndan askeri, ekonomik ve siyasi destek alan, kendilerini ayrılıkçı olarak ilan eden oluşumların kurulduğunu duyurmuşlardır. Rusya Federasyonu, ayrıca, askeri personelinin aktif katılımıyla "referandum" olarak adlandırılan olaylara müdahil olarak, Kırım üzerinde de etkili olmaya başlamıştır.

2 Mayıs 2014 itibarıyla Odesa, Kasım 2013'ün sonlarında Maidan protestolarının polis tarafından şiddet kullanılarak dağıtılması, 19 Şubat 2014'te Maidan destekçilerinin organize ve iyi donanımlı bir grup özel şahıs tarafından saldırıya uğraması ve polisin olayları pasif bir şekilde izlemesi ve Rusya yanlısı protestocuların 3 Mart 2014'te Odesa Bölge Konseyi binasını basarak federalleşme ve yerel bir referandum lehine kararlar almaya zorlama girişimlerinin başarısızlıkla sonuçlanması gibi birkaç aylık bir toplumsal gerilim dönemi yaşamıştır. Hem Maidan destekçilerinin hem de karşıtlarının, bazı koruyucu ekipman ve silahlara sahip sözde öz savunma birlikleri vardır. Odesa'da şiddet olayları genel olarak nadir görülmekle birlikte, durum istikrarsızdır ve sürekli bir tırmanma riskine gebedir.

Mart 2014 başında Rusya yanlısı aktivistler Kulykove Pole Meydanı'nda bir çadır kampı kurmuştur.

Nisan 2014 sonlarında Odesa Chornomorets ve Kharkiv Metalist futbol kulüplerinin taraftarları 2 Mayıs 2014 günü öğleden sonra oynanacak maç öncesinde "Birleşik Ukrayna için" bir miting düzenleyeceklerini duyurmuşlardır. Miting katılımcıları Soborna Meydanı'ndan hareket noktasının 2.5 kilometre doğusunda bulunan stadyuma yürümesi planlanmıştır. (oysa Maidan karşıtı aktivistlerin çadır kampı yaklaşık 3 km güneydedir) Kısa bir süre sonra sosyal medyada, etkinliği bir Nazi yürüyüşü olarak tanımlayan ve insanları bunu engellemeye çağırın Maidan karşıtı paylaşımlar görülmeye başlanmıştır. Emniyet Teşkilatı tarafından elde edilen istihbarat, şiddet, çatışma ve düzensizliğe yönelik olası kışkırtma işaretleri göstermiştir. İçişleri

Bakanlığı'nın siber suçlar birimi de kitlesel ayaklanmaları çağrıştıran sosyal medya paylaşımları tespit etmiştir.

2 Mayıs 2014 tarihinde, bir futbol maçı için hazırlanan standart acil durum planına uygun olarak şehir merkezine ve stadyuma sınırlı sayıda polis gücü konuşlandırılmıştır. Maidan karşıtı protestocular Soborna Meydanı'na yakın bir yerde toplanmaya başladığında, sözde yürüyüşe katılanların Kulykove Direği'ndeki Maidan karşıtı aktivistlerin çadırlarını yıkmasını engellemek için müdahale etmemişlerdir.

Yürüyüş stadyuma doğru ilerlemeye başlar başlamaz, Maidan karşıtı eylemciler göstericilere yaklaşarak saldırmış ve bazıları polisin müdahalesine rağmen ateş açmıştır. Her iki taraf da piroteknik cihazlar ve havalı tüfekler kullanmış, taş, ses bombası ve Molotof kokteylleri atmıştır. Bazı polis memurları ve bazı Maidan karşıtı protestocuların kollarında benzer kırmızı yapışkan bantlar bulunmuştur.

Saat 16.10'da ilk mağdur, birlik yanlısı bir aktivist olan Bay Ivanov (başvuru no. 59531/17) karnından vurulmuştur. Hastaneye kaldırılmış ancak ameliyat sırasında hayatını kaybetmiştir. Kar maskesi takan Rusya yanlısı bir aktivistin polisin yanında durduğunu ve Kalaşnikof tipi bir saldırı tüfeğiyle çok sayıda ateş ettiğini ve polisin hiçbir tepki vermediğini gösteren video görüntüleri mevcuttur. Diğer video görüntülerinde ise tüfekli kişinin daha sonra bölge polis müdür yardımcısı ile birlikte olay yerinden ayrıldığı görülmektedir. Belli bir noktada Maidan karşıtı aktivistler muhalifleri geri püskürtmüştür. O sırada, saat 16.20 sularında, Bay Biryukov (başvuru no. 59531/17) ölümcül şekilde yaralanmıştır. Kısa bir süre sonra, bir itfaiye aracı bazı birlik yanlıları tarafından kaçırılmış ancak birkaç saat sonra serbest bırakılmıştır. Saat 17.45 sularında, yakındaki bir balkonda duran biri tarafından bir av tüfeğiyle Maidan karşıtı aktivistlere doğru çok sayıda ateş açılmıştır. Bu sırada Bay Zhulkov, Bay Yavorsky ve Bay Petrov (başvuru no. 76896/17) öldürülmüştür.

Şehir merkezindeki çatışmalarda aralarında dokuz başvurucunun beş akrabasının da bulunduğu toplam altı kişi hayatını kaybetmiştir.

Birlik yanlısı protestocular sonunda çatışmalarda üstünlüğü ele geçirerek Kulykove Pole'deki Rusya yanlısı çadır kampına hücum etmiştir. Maidan karşıtı protestocular meydana bakan beş katlı bir bina olan Sendika Binasına sığınmıştır. Çadır kampından getirdikleri ahşap paletler ve binada bulunan ahşap ve plastik mobilyaları kullanarak binanın içine barikat kurmuşlardır. Çadır kampından yanlarında yakıtla çalışan bir elektrik jeneratörü, Molotof kokteylleri içeren kutular ve bunları yapmak için gerekli ürünleri almışlardır.

Maidan aktivistleri çadırları ateşe vermeye başlamıştır. Sendika binasının çatısına çıkan bir grup Rusya yanlısı protestocu aşağıdaki kalabalığa Molotof kokteyli atmış; birlik yanlısı aktivistler de binaya Molotof kokteyli atarak karşılık vermiştir. Her iki taraftan da ateş açıldığı bildirilmiştir.

İtfaiyeye yapılan sayısız çağrıya rağmen, ki itfaiye bir kilometreden daha yakındaydı, itfaiye bölge başkanı personeline açık emri olmadan Kulykove Pole'a herhangi bir itfaiye aracı gönderilmemesi talimatı verilmiştir.

Saat 19.45'te Sendika Binasında bir yangın çıkmıştır. Binadaki yangın söndürücüler çalışmamıştır. Polis itfaiyeyi aramış ancak bir sonuç alamamıştır. Bay Dmitriyev (başvuru no. 59339/17) dahil olmak üzere binadaki bazı kişiler üst pencerelerden atlayarak kaçıma çalışmıştır. Düşmekten kurtulmuş ve ambulansa götürülmüştür. Bayan Radzykhovska'nın oğlu (başvuru no. 59339/17) ve Bayan Nikitenko'nun oğlu (başvuru no. 47092/18) da dahil olmak üzere çok sayıda kişi düşerek hayatını kaybetmiştir. Video görüntülerinde birlik yanlısı protestocuların meydandaki bir sahneden derme çatma merdivenler ve platformlar yaptıkları ve bunları binada mahsur kalan insanları kurtarmak için kullandıkları görülmektedir. Diğer video görüntülerinde ise birlik yanlısı protestocuların atlayan ya da düşen insanlara saldırdığı görülmektedir.

İtfaiye teşkilatının bölge müdürü nihayet olay yerine itfaiye araçlarının gönderilmesini emretmiştir. Üst kat pencerelerinden insanları kurtarmak için yangın merdivenleri kullanılmıştır. İtfaiye ekipleri saat 08.30 sularında binaya girerek yangını söndürmüştür. Polis hala binanın içinde ya da çatısında bulunan 63 Maidan karşıtı aktivisti yakalamıştır. Bu kişiler iki gün sonra, yüzlerce Maidan karşıtı protestocudan oluşan bir grubun tutuldukları yerel polis karakolunu basması üzerine serbest bırakılmıştır.

Yangında 42 kişi hayatını kaybetmiştir. Ölenlerden on dördü, başvuru numaraları 16'sının en yakın akrabasıdır. Aralarında Bay Didenko, Bay Dmitriyev ve Bay Gerasymov'un (başvuru no. 59339/17) da bulunduğu çok sayıda kişide yanıklar ve diğer yaralanmalar meydana gelmiştir.

Daha sonra çeşitli tarihlerde başlatılan yerel soruşturmalar, zaman içinde gelişen ve birbiriyile ilişkili çok sayıda ceza davası setinden oluşmuştur. Soruşturmalar, özel şahısları, polisi veya itfaiyeyi ilgilendirmesine bağlı olarak, çabalarını koordine etmedikleri anlaşılan farklı makamlara verilmiştir. Şüphelilerin çoğu kaçmıştır. Diğer bazıları ise on yıllık zamanaşımı süresinin dolması nedeniyle cezai sorumluluktan kurtulmuştur. Bazı davalarda yargılama aşamasına gelmiş ve bu davalar yıllarca sürüncemede kalmıştır. Nihai bir yargı kararıyla

sonuçlanan tek dava, Rusya'ya kaçan ve kitlesel ayaklanmaların organize edilmesinde suç ortaklığı yaptığı gerekçesiyle gıyabında mahkûm edilen bölge polis müdür yardımcısına ilişkin davadır.

İhlal İddiaları :

Başvurucular, esas olarak 2. (yaşam hakkı), 3. (insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele yasağı) ve 13. (etkili başvuru hakkı) maddelere dayanarak, Devlet'in kendilerinin veya yakınlarının yaşamlarını koruyamadığından ve konuyla ilgili etkili bir iç soruşturma yapılmadığından şikâyetçi olmuşlardır. Bayan Vyacheslavova (başvuru no. 39553/16), 8. maddeye (özel hayata ve aile hayatına saygı hakkı) dayanarak, babasının cenazesinin defnedilmek üzere teslim edilmesindeki gecikmeden de şikâyetçi olmuştur.

Bazı başvurucular, Sözleşme'nin 6. maddesinin 1. fıkrası uyarınca, ceza yargılamalarındaki hukuki taleplerinin makul bir süre içinde ele alınmadığından şikâyetçi olmuşlardır. Başvurular Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne 27 Haziran 2016 ile 1 Ekim 2018 tarihleri arasında yapılmıştır.

Karar, aşağıdaki şekilde yedi hâkimden oluşan bir Daire tarafından verilmiştir:

Mattias Guyomar (Fransa), Başkan,

María Elósegui (İspanya),

Stéphanie Mourou-Vikström (Monako),

Gilberto Felici (San Marino),

Andreas Zünd (İsviçre),

Kateřina Šimáčková (Çekya),

Mykola Gnatovskyy (Ukrayna),

ve Martina Keller, Daire Yazı İşleri Müdür Yardımcısı.

Karar :

Mahkeme'nin rolü, Rusya'nın Ukrayna'yı geniş çaplı askeri işgali sırasında Rusya Federasyonu'na kaçan, Rus vatandaşı olan ve hatta orada kariyer yapan bazı eski Ukraynalı yerel görevlilere atfedilebilecek bazı yanlışlar olmasına bakılmaksızın, başvurucuların

şikayetlerini yalnızca Ukrayna'nın Sözleşme kapsamındaki uluslararası sorumluluğuyla ilgili olarak incelenmesidir.

Madde 2

Mahkeme, trajik olaylarda Rusya'dan gelen dezenformasyon ve propagandanın rolü olduğunu değerlendirmiştir. Çatışmalar, bir grup Maidan karşıtı aktivistin, saldırıya uğrayana kadar planladıkları rotadan sapmamış olmalarına rağmen, “Kulykove Pole” çadır kampını yok etmeyi planladıkları bahanesiyle dokunulmazlık yürüyüşüne saldırmasıyla başlamıştır. Bu haksız şiddet dalgasının öncesinde, Rus yetkililer ve kitle iletişim araçları tarafından yeni Ukrayna hükümeti ve Maidan destekçileri hakkında agresif ve duygusal dezenformasyon ve propaganda mesajları yayılmaya devam etmiştir.

Şiddet riskinin kaynağını ve ne ölçüde hafifletilebileceğini analiz ederken Mahkeme, Ukrayna hükümetinin genel olarak Ukrayna'nın güney bölgelerindeki ve özel olarak Odesa'daki durumun istikrarsızlaştırılmasına yönelik olarak Rusya Federasyonu'ndan gelebilecek olası bir tehdide ilişkin iddiasını dikkate almıştır. Odesa'nın önemli stratejik değeri ve Rusya Federasyonu'nun Kırım ve Ukrayna'nın doğusundaki olaylara yoğun bir şekilde müdahil olduğu göz önünde bulundurulduğunda, Mahkeme bu iddianın herhangi bir dayanaktan yoksun olmadığını değerlendirmiştir.

Mahkeme ayrıca, olaylar öncesinde ve sırasında karar alma sürecine doğrudan dahil olan ve sonrasında Rusya'ya kaçan bölge polis müdür yardımcısının en azından Odesa'daki Maidan karşıtı harekete destek sağladığını ve belki de kitlesel kargaşayı organize etmek için Maidan karşıtı aktivistlerle komplo kurduğunu kaydetmiştir. Şiddetli çatışma riski, diğer hususların yanı sıra, polis ile Maidan karşıtı eylemciler arasındaki olası gizli anlaşmalardan kaynaklanmış olabilir. Dolayısıyla yeni kurulan Ukrayna hükümetinin bu riski yönetme kabiliyeti oldukça sınırlıdır.

Bu hususları göz önünde bulunduran Mahkeme, yetkililerin temel görevinin şiddet riskini önlemek için kendilerinden makul olarak beklenebilecek olanı yapmak olduğunu kaydetmiştir. Öncelikli görev, özellikle kamu güvenliğini sağlamaya yönelik uygun ve işlevsel tedbirlerin alınması yoluyla şiddete karşı caydırıcı düzenleyici ve idari çerçevelerin oluşturulmasıdır. Bazı önleyici tedbirler alınmış gibi görünse de Mahkeme'ye bunları değerlendirmek için yeterli bilgi verilmemiştir.

Mahkeme, yetkililer istihbarat ve sosyal medya paylaşımlarından haberdar olur olmaz, ilgili alanlarda daha fazla güvenlik önlemleri almaları ve herhangi bir provokasyonu mümkün olan en kısa sürede ve can kaybını en aza indirecek şekilde tespit edip ortadan kaldırmak için uygun önlemler almaları gerektiğini düşünmüştür ancak hiçbir şey yapılmamıştır. Aksine, Hükümet polis yetkililerinin mevcut istihbaratı ve ilgili uyarı işaretlerini görmezden geldiğini ve sıradan bir futbol maçına hazırlandığını kabul etmiştir. Polis takviyesi göndermek için hiçbir çaba gösterilmemiştir. Çatışmaları önlemek için anlamlı bir girişimde de bulunulmamıştır.

Mahkeme, yerel savcılarının, kolluk kuvvetlerinin ve askeri görevlilerin 2 Mayıs 2014'te bölgedeki kamu düzenine yönelik mevcut zorlukları görüşmek üzere Başsavcı Yardımcısıyla görüştüğünü ve görünüşe göre uzun bir süre veya tüm zaman boyunca kendilerine ulaşamadığını kaydetmiştir. Mahkeme, bu görevlilerin tutumunu ve pasifliğini anlaşılmasız bulmuştur.

Özetle, Ukrayna makamlarının şiddetli çatışmaları önleme kabiliyetleri şüphesiz sınırlı olsa da bunları önlemek için makul olarak kendilerinden beklenebilecek her şeyi yaptıklarına dair hiçbir gösterge bulunmamaktadır.

Polisin çatışmalar sırasındaki pasifliği yerleşik bir gerçektir. Mahkeme'nin görüşüne göre, polisin birlik yanlısı protestoculara yönelik ilk şiddet dalgasını durdurmak için gerçek bir girişimde bulunmaması, polis ile Maidan karşıtı aktivistler arasında olası bir iş birliğine dair açık işaretlerle birlikte, misilleme amaçlı şiddet dalgasının nedenlerinden biri hatta ana nedenidir.

Dahası, çatışmalar başladıktan sonra kitlesel isyanlar için özel bir acil durum planının devreye sokulmadığı ortaya çıkmıştır. Hükümetin de kabul ettiği gibi, bölgesel ve şehir polisi arasında bir koordinasyon eksikliği vardır.

Mahkeme, Devlet yetkililerine ve yetkililere atfedilebilecek ihmalin bir yargı hatası veya dikkatsizlikten öte olduğunu düşünmüştür.

Yangınla ilgili olarak, Mahkeme yetkililerin insanların hayatlarını kurtarmak için kendilerinden makul bir şekilde beklenebilecek şeyi yapıp yapmadıklarını belirlemek zorundadır. Hükümetin kendi kabulüne göre, durum böyle değildir. İtfaiye araçlarının yangın yerine gönderilmesi kasıtlı olarak 40 dakika geciktirilmiştir ve polis binadan insanları derhal ve güvenli bir şekilde tahliye etmek için müdahale etmemiştir. Bu nedenle, Devlet zamanında kurtarma önlemleri sağlamada başarısız olmuştur.

Mahkeme, ilgili makamların şiddeti önlemek, şiddeti patlak verdikten sonra durdurmak ve Sendika Binası'ndaki yangında mahsur kalanlar için zamanında kurtarma önlemleri sağlamak için makul ölçüde yapabilecekleri her şeyi yapmadıkları sonucuna varmıştır. Bu nedenle Sözleşme'nin 2. maddesinin esas yönü ihlal edilmiştir.

Soruşturmanın yeterliliği açısından Mahkeme, soruşturmayı yürüten yetkililerin tüm delilleri uygun şekilde güvence altına almak, toplamak ve değerlendirmek için yeterli çaba göstermediğini değerlendirmiştir. Örneğin, şehir merkezindeki etkilenen alanları güvence altına almak için bir polis çevresi kurmak yerine, yerel yetkililerin olaylardan sonra yaptığı ilk şey, bu alanlara temizlik ve bakım hizmetleri göndermek olmuştur. Oradaki en erken yerinde inceleme, yalnızca yaklaşık iki hafta sonra yapılmıştır ve anlamlı bir sonuç üretmemiştir. Aynı şekilde, Sendika Binası olaylardan sonra 17 gün boyunca halka açık kalmıştır.

Adli delillerin güvence altına alınması ve işlenmesinde de ciddi eksiklikler kaydedilmiştir. Bazı temel deliller hiç incelenmemiştir ve bazı inceleme raporları yakın zamanda yayınlanmış veya olaylardan sekiz yıl geçmesine rağmen hala beklemededir.

Şehir merkezindeki çatışmalar ve Sendika Binası'ndaki yangınla ilgili kapsamlı fotoğraf ve video delilleri olmasına rağmen, Mahkeme'ye soruşturma makamlarının bu delillerle nasıl başa çıktıkları ve tüm failleri tespit etmek için gerçek bir çaba gösterip göstermedikleri konusunda yeterli ayrıntıyı sağlamamıştır. Çatışmalar sırasında belirli kişilerin ateş açtığını ve Sendika Binası yakınında yangın mağdurlarına saldırdığını gösteren fotoğraf ve video kanıtlarıyla ilgili olarak adli bir teşhis yapılmamıştır.

Mahkeme ayrıca farklı kişiler ve olaylardaki rolleri açısından soruşturmalarda ciddi kusurlar olduğunu da belirtmiştir. Örneğin, Maidan karşıtı aktivistlere ateş ettiğinden şüphelenilen bir Maidan yanlısı aktivistle ilgili cezai soruşturma, daha önceki eleştiriler dikkate alınmadan aynı gerekçelerle dört kez durdurulmuştur. Kitlelesel isyanları organize edip bunlara katıldıklarından şüphelenilen 19 Maidan karşıtı aktivistle ilgili soruşturma ise o kadar açık bir şekilde yetersizdi ki yetkililerin açıkça yetersizliği veya sanıklar lehine soruşturma çalışmalarının sabote edilmesi sorunlarını gündeme getirmiştir. Bu aktivistleri beraat ettiren kararında, ilk derece mahkemesi, özellikle, soruşturmanın bariz eksikliği ve yetersizlikleri nedeniyle, alternatif bilgi kaynakları aramak zorunda kaldığını ve soruşturma makamlarının taleplerini ve talimatlarını ısrarla göz ardı ettiğini belirtmiştir.

Dahası, Mahkeme, 2 Mayıs 2014 olaylarına ilişkin soruşturmanın ne derhal açıldığını ne de makul bir zaman dilimi içinde yürütüldüğünü değerlendirmiştir. Yetkililer, yasaklayıcı

gecikmelere neden olmuş ve önemli süreler boyunca açıklanamayan hareketsizlik ve durgunluğa izin vermiştir. Örneğin, itfaiye bölge müdürünün itfaiye araçlarının Kulykove Pole'ye gecikmeli olarak gönderilmesinden sorumlu olduğu hiçbir zaman tartışılmamış olsa da olaylardan sonra neredeyse iki yıl boyunca kendisi hakkında hiçbir cezai soruşturma başlatılmamıştır. Bu arada, Rusya Federasyonu'na kaçmıştır. Ayrıca, savcılık makamlarına olaylardan iki ay içinde kitlesel kargaşa durumunda geçerli olan acil durum planının uygulanmadığı ve uygulanmasına ilişkin iddia edilen belgelerin sahte olduğu bildirilmiş olmasına rağmen, bölge emniyet müdürüne bir şüphe ihbarı ancak yaklaşık bir yıl sonra yapılmıştır. Duruşma öncesi soruşturmanın ardından, dava ilk derece mahkemesinde yaklaşık sekiz yıl boyunca beklemede kalmış, ardından söz konusu memur aleyhindeki suçlamaların zamanaşımına uğradığı gerekçesiyle cezai sorumluluktan serbest bırakılmıştır.

Bazı soruşturmalar hala beklemede olsa da zamanaşımı süresinin sona ermesi, bunların olası her türlü yararlılığını ve dolayısıyla olası her türlü etkinliğini çoktan ortadan kaldırmıştır.

Mağdurların veya yakınlarının katılımı ve kamuoyunun denetimi konusunda Mahkeme, olayların ciddiyeti nedeniyle gerçeğe ulaşma hakkının yalnızca mağdurlara ve ailelerine değil, aynı zamanda ne olduğunu bilme hakkına sahip olan genel kamuoyuna da ait olduğunu vurgulamıştır.

Hükümet, başvuru sahiplerinin soruşturmaların ilerleyişi hakkında kendilerine gerektiği gibi bilgi verilmediği yönündeki iddialarını çürütmemiştir. Mahkemeler tarafından soruşturma makamlarının başvuru sahiplerinin mağdurların usule ilişkin statü taleplerini haksız yere reddettikleri veya talepleriyle hiç ilgilenmedikleri yönünde bulgulara birkaç kez varılmıştır.

Mahkeme, şiddetin ölçeği ve ölüm sayısı, önemli toplumsal ve siyasi gerginlikler bağlamında iki karşıt siyasi kampın destekçilerinin katılımı ve durumun genel olarak istikrarsızlaşması tehdidi göz önüne alındığında, yetkililerin soruşturmaların şeffaflığını ve anlamlı kamu denetimini sağlamak için ellerinden gelen her şeyi yapmaları gerektiğini tespit etmiştir. Bunun yerine, etkili bir iletişim politikası uygulanmamıştır ve bunun sonucunda sağlanan bilgilerin bir kısmı anlaşılması zor, tutarsızdır ve yeterli düzenlilikle sağlanmamıştır. Mahkeme, Odessa'daki olayların çarpıtılmasının sonunda Rusya Federasyonu'nun Şubat 2022'den bu yana Ukrayna'ya karşı yürüttüğü savaşla ilgili olarak Rus propagandasının bir aracı haline geldiğini kaydetmiştir. Ukrayna yetkilileri tarafından ilgili soruşturma çalışmalarında daha fazla şeffaflık sağlanması bu propagandayı etkili bir şekilde önlemeye veya etkisiz hale getirmeye yardımcı olabilirdi.

Mahkeme ayrıca soruşturmanın bağımsız olmadığını da değerlendirmiştir. 2 Mayıs 2014'teki kitlesel kargaşada polisin suç ortaklığına dair kanıtlar göz önüne alındığında, soruşturmanın tamamı polisten tamamen bağımsız bir organ tarafından yürütülmeliydi. İtfaiye teşkilatının davranışlarına ilişkin soruşturma da kurumsal ve pratik bağımsızlıktan yoksundur.

Ancak Mahkeme, soruşturmada tarafsızlık eksikliği iddiasının asılsız olduğunu belirtmiştir. Yetkililer, Maidan yanlısı aktivistlerin ölümlerini soruşturmada, Maidan karşıtı aktivistlerin ölümlerini soruşturmaktan daha özenli davranmamışlardır. Ayrıca, Mahkeme'nin 2 Mayıs 2014 olaylarına ilişkin soruşturmalara yönelik kapsamlı eleştirileri, siyasi görüşleri veya ölen yakınlarının görüşleri ne olursa olsun, tüm başvurular için geçerlidir.

Mahkeme, ilgili yetkililerin 2 Mayıs 2014'te Odessa'daki olaylara ilişkin etkili bir soruşturma başlatmadığı ve yürütmediği sonucuna varmıştır. Bu nedenle Sözleşme'nin 2. maddesi usul yönünden ihlal edilmiştir.

Madde 8

Mahkeme, Bayan Vyacheslavova'nın babasının cenazesinin gömülmek üzere teslim edilmesindeki gecikmeyle ilgili şikayetini yalnızca bu madde kapsamında incelemiştir. Bayan Vyacheslavova cenazeyi birkaç kez babası olarak teşhis etmiş olsa da soruşturmacı herhangi bir ek teşhis önlemi almadan birkaç ay boyunca cenazeyi tutmaya devam etmiştir. Bayan Vyacheslavova'nın babasının cenazesinin gömülmek üzere teslim edilmesi ancak Birleşmiş Milletler İzleme Misyonu Başkanı'nın müdahalesi sayesinde mümkün olmuştur. Mahkeme, cenazenin bu ek aylar boyunca tutulmasının anlamsız olduğu ve Bayan Vyacheslavova açısından Sözleşme'nin 8. maddesinin ihlalini oluşturduğu sonucuna varmıştır.

Diğer Maddeler

Başvurucular ayrıca yetkililerin soruşturmayı ele alış biçimlerinin kendilerine derin bir ruhsal acı çektirdiğini ve bu nedenle Sözleşme'nin 3. maddesini ihlal ederek kötü muameleye maruz kaldıklarını ileri sürmüşlerdir. Mahkeme, başvuru sahiplerinin acılarının farkında olsa da yakın bir aile üyesinin haksız yere ölümünden sonra ve bu ölümün koşullarına ilişkin etkili bir soruşturmanın olmamasından kaynaklanan acıyı aştığını düşünmemiştir. Mahkeme, Sözleşme'nin 2. maddesinin daha önce birkaç kez ihlal edildiğini tespit ettiği için, şikayeti 3. madde uyarınca reddetmiştir.

Ayrıca, davada gündeme getirilen temel hukuki soruları daha önce incelediği için Mahkeme, 6. maddenin 1. fıkrası uyarınca şikayetin kabul edilebilirliği ve esası hakkında ayrı bir karar verilmesine gerek olmadığına karar vermiştir.

Adil Tazmin (Madde 41):

Mahkeme, Ukrayna'nın başvuruculara kararda belirtildiği üzere manevi zarar ve masraflar ve giderler açısından değişen miktarlarda ödeme yapması gerektiğine karar vermiştir.

Karar sadece İngilizce dilinde mevcuttur.

ÇEVİREN: Av. Nazik Ecem Coşkun (73416)

Başvuru Adı : Tadej Kotnik ve Jukič v. Slovenya

Başvuru No : 56605/19 ve 25424/23

Başvuru Tarihi : 24.10.2019 ve 16.06.2023

Karar Tarihi : 06.03.2025

Konu :

Tadej Kotnik ve Jukič v. Slovenya davasında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, başvuruların kabul edilemez olduğuna karar vermiştir. Karar kesindir. Söz konusu başvuru, 2013 ve 2014 yıllarında finansal sistemi korumak amacıyla Slovenya Merkez Bankası'nın aldığı acil durum önlemlerine ilişkindir. Alınan tedbirler sonucunda, başvuruculara ait sermaye benzeri tahviller ve hisseler tazminat ödenmeksizin iptal edilmiştir.

Başvurucular özellikle Slovenya makamlarının, Avrupa Mahkemesi'nin 2021 yılında lehlerine verdiği bir kararı uygulamadıklarından şikâyetçi olmuşlardır. Bu karar, iptal edilen hisse senetlerinin veya tahvillerin eski sahiplerinin mülkiyet haklarına yapılan müdahaleye etkili bir şekilde itiraz edebilmeleri için yasal bir yola sahip olmalarının gerekli olduğuna hükmetmiştir.

Mahkeme, 2024 yılında, iptal edilen tahvil veya hisse senetlerinin eski sahiplerinin Slovenya Bankası aleyhine dava açmalarına ve tazminat ödenmesine imkan tanıyan yeni bir kanunun yürürlüğe girdiğini kaydetmiştir. Bu nedenle Mahkeme, başvurucuların şikayetlerini reddetmiştir; çünkü başvurucular ulusal düzeydeki tüm iç hukuk yollarını henüz tüketmemiştir.

Bu davanın hukuki bir özeti Mahkeme'nin HUDOC veri tabanında erişime açıktır.

Olaylar :

Tadej Kotnik ve Luka Jukič Slovenya vatandaşları olup sırasıyla 1972 ve 1974 yılında doğmuştur. Başvurucular sırasıyla, Ljubljana ve Žužemberk'te (Slovenya) yaşamaktadır.

2013 ve 2014 yılında Slovenya Merkez Bankası finansal sistemi korumak amacıyla acil durum tedbirleri almıştır. İşbu kararlar Celje Bankası ve Nova KBM Bankası dahil ana Sloven bankaları etkilemiştir.

Bay Kotnik, Celje Bankası'nda 3.365 sermaye benzeri tahvile sahipken, Bay Jukič Nova KBM Bankası'nda 4.850 hisseye sahiptir. Acil durum tedbirlerinin bir sonucu olarak, başvurucuların sermaye benzeri tahvilleri ve hisseleri tazminat ödenmeksizin iptal edilmiştir. Sonuç olarak, Bay Kotnik sermaye benzeri tahvillerine ilişkin kupon faiz ödemelerini de alamamıştır.

İptal edilen tahvil ve hisse senetlerinin eski sahiplerine söz konusu tedbirlere itiraz edebilmeleri için yasal bir yol sağlamak amacıyla bir dizi girişimde bulunulmuştur. Özellikle 2016 yılında Slovenya Anayasa Mahkemesi yasama organının uygun bir yasal çerçeve oluşturmasına hükmetmiştir. 2020'de yeni bir kanun çıkarılmıştır, ancak kanun yürürlüğe girdikten üç aydan kısa bir süre sonra, Slovenya Merkez Bankası'nın mezkur kanunun anayasaya uygunluğunun gözden geçirilmesi talebi ve Avrupa Birliği Adalet Divanı'na (ABAD) yapılan bir ön karar talebiyle askıya alınmıştır. Son olarak, 2023 yılında, ABAD kararını verdikten sonra Anayasa Mahkemesi 2020 Kanunu'nu iptal etmiş ve yasama organına, Slovenya Bankası'nın bağımsızlığına saygı gösterirken, iptal edilen tahvil ve hisselerin eski sahiplerinin haklarını koruyacak yeni bir kanun çıkarılmasını emretmiştir.

Bu arada, mevcut davadaki başvuru sahipleri ve iptal edilen tahvil veya hisselerin diğer eski sahipleri, mülkiyet haklarına müdahale edildiği şikayetiyle Avrupa Mahkemesi'ne başvuruda bulunmuşlardır (Pintar ve Diğerleri v. Slovenya, B. no: 49969/14 ve diğer dört başvuru). Mahkeme, 2021 yılında Pintar ve Diğerleri davasında Sözleşme'ye Ek 1 Numaralı Protokol'ün 1. maddesinin (mülkiyetin korunması) ihlal edildiğine karar vermiştir. Ayrıca Mahkeme, benzer durumda olan binlerce kişi ve kuruluş olduğunu ve bu kişilerin haklarına yapılan müdahaleye etkili bir şekilde itiraz edebilecekleri yasal bir yola sahip olmalarının çok önemli olduğunu belirtmiştir.

Bu kararın uygulanması, Avrupa Konseyi'nin Avrupa Mahkemesi kararlarının uygulanmasını denetlemekten sorumlu yürütme organı olan Bakanlar Komitesi nezdinde halen devam etmektedir. Yakın geçmişte, Haziran 2024'te Slovenya Hükümeti, Bakanlar Komitesi'ne Parlamento'nun konuyla ilgili bir Kanun çıkardığını bildiren bir rapor sunmuştur.

İhlal İddiaları :

Başvurular Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne sırasıyla 24 Ekim 2019 ve 16 Haziran 2023 tarihlerinde yapılmıştır.

Başvurucular, 6. maddenin 1. fıkrasına (adil yargılanma hakkı), 13. maddeye (etkili başvuru hakkı) ve 1 Numaralı Protokol'ün 1. maddesine (mülkiyetin korunması) dayanarak, Slovenya Merkez Bankası'nın acil durum tedbirlerinin ve ilgili mahkeme kararlarının mülkiyet haklarını ihlal ettiğinden şikayetçi olmuşlardır. Başvurucular, özellikle, Sloven makamlarının Pintar ve Diğerleri v. Slovenya kararını uygulamamaları nedeniyle, söz konusu tedbirlere itiraz edebilecekleri etkili araçlara erişimden yoksun olmaya devam ettiklerini ileri sürmüşlerdir.

Bay Kotnik ayrıca tahvillerine ilişkin faiz ödemelerinin geriye dönük olarak iptal edilmesinden de şikayetçi olmuştur.

Karar, aşağıdaki yedi yargıçtan oluşan bir Daire tarafından verilmiştir:

Ivana Jelić (Karadağ), Başkan,

Erik Wennerström (İsveç),

Marko Bošnjak (Slovenya),

Alena Poláčková (Slovakya),

Georgios A. Serghides (Kıbrıs),

Raffaele Sabato (İtalya),

Alain Chablais (Lihtenştayn),

ve ayrıca Ilse Freiwirth, Yazı İşleri müdürü.

Karar _____ :

Mahkeme, başvuruçuların başvurularını, iç hukukun kendi durumları için etkili bir çözüm sunmadığı 2019 ve 2023 yıllarında yaptıklarını kaydetmiştir.

Ancak, iptal edilen tahvillerin veya hisselerin eski sahiplerinin Slovenya Bankası aleyhine dava açmalarına imkan tanıyan ve kendilerine Slovenya Cumhuriyeti tarafından tazminat ödenmesini öngören yeni bir kanun yürürlüğe girmiştir. Bu yeni kanun, Slovenya Merkez Bankası'nın 2013 ve 2014 kararlarına ilişkin daha önce erişime açık olmayan belgelere erişimi; potansiyel bir uzlaşma planını ve toplu dava açma olasılığını kapsamaktadır.

Meydana gelen mali kayıplar için sorumluluk tesis edilmesi karmaşık bir süreçtir, ancak Mahkeme sürecin zaman kısıtlamalarına tabi olduğunu ve yasal işlemlere öncelik verildiğini kaydetmiştir.

Konuyu düzenleyen önceki kanunların Anayasa Mahkemesi ve ABAD tarafından titizlikle incelenmesinin ardından çıkarılan mevzuat, Haziran 2024'ten bu yana yürürlükte ve şu anda uygulanmaktadır.

Sonuç olarak Mahkeme, başvurucuların şu anda kendilerine açık olan bu kanun yolunu ve/veya Anayasa Mahkemesi'ne başvuru için doğrudan ilgili erişilebilir ve etkili kanun yollarını kullanmaları gerektiğine karar vermiştir. Mahkeme, özellikle 2013 ve 2014 yıllarında hisse senetlerinin ve tahvillerin iptal edilmesinin binlerce kişiye etkilediğini belirterek Sözleşme'nin sistematik ihlallerini içeren diğer davalarda, bu başvurularda olduğu gibi yeni mevzuatın yürürlüğe girmesinden önce başvurular yapılmış olsa bile, başvurucuların ulusal düzeyde kendilerine sunulan tüm yasal yolları kullanmaları gerektiğine dair daha önce vermiş olduğu kararı göz önünde bulundurmuştur.

Bay Kotnik'in tahvillerinin iptalinden ziyade faiz ödemeleriyle ilgili olan şikayetine ilişkin olarak Mahkeme, Kotnik'in yeni mevzuatta tazminat talebinde bulunmasını engelleyecek herhangi bir hükme işaret etmediğini kaydetmiştir.

Bu nedenle, başvurucuların şikyetleri "iç hukuk yollarının tkutilmemesi" nedeniyle reddedilmiştir. Bu, ulusal makamların öncelikle kendi hukuk sistemleri aracılığıyla meseleleri çözme fırsatına sahip olması gerektiği ilkesiyle uyumludur.

Ancak Mahkeme, acil durum tedbirlerinin alınmasından bu yana geçen süreyi göz önünde bulundurarak, iptal edilen tahvil veya hisse senetlerinin eski sahiplerinin taleplerinin hızlı bir şekilde karara bağlanması gerektiğini vurgulamıştır.

Karar sadece İngilizce dilinde mevcuttur.

ÇEVİREN: Av. Kamil Tayyip zkan (53553)

Başvuru Adı : Laterza ve D'Errico v. İtalya

Başvuru No : 30336/22

Başvuru Tarihi : 07.06.2022

Karar Tarihi : 27.03.2025

Konu :

Bugünkü Laterza ve D'Errico v. İtalya davasında (başvuru no. 30336/22) Daire kararında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, oybirliğiyle, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 2. maddesinin (yaşam hakkı/soruşturma) ihlal edildiğine karar verilmiştir.

Dava, başvuru sahiplerinin, işyerinde toksik maddelere maruz kalması nedeniyle meydana geldiğini iddia ettikleri akciğer tümöründen ölen yakınlarının ölümüyle ilgili olarak kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilmesiyle ilgilidir.

Mahkeme özellikle, ilgili yerel içtihatları ve G.L.'nin durumunun mesleki bir kaynağının başlangıçta dışlanmamış olması gerçeğini göz önünde bulundurarak, ilk derece mahkemenin, güvenlik önlemlerinin ihlalinin sorumlu olanları tespit etmek amacıyla, zararlı maddelere maruz kalma ile ölen kişinin hastalığı arasında olası bir nedensellik bağının varlığını tespit etmek için daha fazla soruşturma yapılmasını emredebileceğini tespit etmiştir. Yerel mahkemelerin davanın gerçeklerini ortaya koymak için yeterli çaba göstermediği ve soruşturmayı kapatma kararının uygun şekilde gerekçelendirilmediği sonucuna varılmıştır. Bu nedenle soruşturma etkili olmamıştır.

Olaylar :

Başvuru sahipleri 1976 ve 1956 doğumlu iki İtalyan vatandaştır. 1980 ile 2004 yılları arasında çelik üretimi ve işleme konusunda uzmanlaşmış bir şirket olan Ilva'da (şu an Fintecna olarak bilinen) çalışan G.L.'nin oğlu ve eşidir.

Temmuz 2010'da G.L. akciğer tümöründen ölmüştür. G.L.'nin ölümünün, çelik üretiminde kullanılan toksik maddelere işyerinde uzun süre maruz kalmasından kaynaklandığını savunan başvuru sahipleri, kimliği belirsiz bir kişi veya kişiler hakkında istem dışı insan öldürme suçundan suç duyurusunda bulunmuştur.

Şikayetlerine, G.L.'nin sürekli olarak asbeste ve diğer toksik maddelere (benzen, hidrokarbonlar ve dioksinler) maruz kaldığını ve bu maddelere maruz kalmanın tümörler için

bir risk faktörü olduğunu belirten bir uzman tıbbi raporu eklemişlerdir. Raporunda, Ilva tesisinin faaliyetleriyle nedensel bir bağlantı kurulabileceği sonucuna varılmıştır.

2015 yılında savcılık, yerel sağlık otoritesi (SPESAL) bünyesindeki iş güvenliği ve önleme departmanından G.L.'nin hangi şirketlerde çalıştığını tespit etmesini, görevlerinin neleri içerdiğini belirtmesini, tıbbi dosyasının bir kopyasını sunmasını ve G.L.'nin durumunun başlangıcı veya kötüleşmesiyle ilgili olası cezai sorumluluğu araştırmasını istemiştir.

2019 yılında SPESAL raporunu sunmuştur. Diğer noktaların yanı sıra, Fintecna'nın özellikle G.L.'nin tesisteki görevleri ile ilgili olarak talep edilen bilgileri sağlamadığını ve bunun sonucunda mesleki görevlerinin kesin olarak belgelenmesinin mümkün olmadığını belirtmiştir. Ayrıca şirketin 1995'ten önceki dönemde işçilere kişisel koruyucu ekipman verilip verilmediğine dair bilgi vermediğini ve Ilva'nın 23 Eylül 2016 tarihli bir notta kişisel koruyucu ekipman verilmesine ilişkin iç soruşturmasının sonuçsuz olduğunu belirttiğini belirtmiştir.

2019 yılında savcı, toplanan delillerin G.L.'nin ölümüne neden olan hastalığın mesleki nitelikte olduğunu kanıtlamadığını belirterek davanın durdurulmasını talep etmiştir. Başvurucular, G.L.'nin görevlerinin tam bir kaydının ve G.L.'nin orada çalıştığı süre boyunca bu pozisyonlarda bulunan kişiler de dahil olmak üzere Ilva tesisindeki birkaç yöneticiye karşı devam eden cezai kovuşturmalarla ilgili diğer belgelerin dava dosyasına eklenmesini talep ederek bu karara itiraz etmiştir.

2022 yılında soruşturma yargııcı -G.L.'nin çok faktörlü rahatsızlığının mesleki bir nedene bağlı olma ihtimalinin göz ardı edilemeyeceğini tespit ederken- başvurucuların itirazını reddetmiştir ve kovuşturmayı durdurmuştur. Özellikle, G.L.'nin rahatsızlığıyla nedensel bir bağ kurmak için, zararlı maddelere ilk maruz kaldığı dönemin belirlenmesi gerektiğine, ancak birden fazla kişinin yetkisi altında çalıştığı için bunun imkansız olduğuna karar vermiştir.

İhlal İddiaları _____ :

Sözleşme'nin 2. maddesinin (yaşam hakkı) usul yönüne dayanarak, başvurucular ulusal makamların G.L.'nin durumu ile işyerinde zararlı maddelere maruz kalması arasındaki ilişkiyi gösteren bilirkişi raporunu dikkate almadan işlemleri durdurduklarından şikayetçi olmuştur. Ayrıca, soruşturmayı durdururken makamların, kendi görüşlerine göre tesiste güvenlik önlemlerini uygulamaktan sorumlu kişileri tespit etmeyi mümkün kılacak olan delilleri incelememeyi tercih ettiklerini ileri sürmüşlerdir. Başvuru Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne 7 Haziran 2022'de yapılmıştır.

Karar, aşağıdaki şekilde yedi yargıçtan oluşan bir Daire tarafından verilmiştir:

Ivana Jelić (Karadaę), Bařkan,

Erik Wennerström (İsveç),

Georgios A. Serghides (Kıbrıs),

Raffaele Sabato (İtalya),

Alain Chablais (Lihtenştayn),

Artūrs Kućs (Letonya),

Anna Adamska-Gallant (Polonya),

ve ayrıca Ilse Freiwirth, Bölüm Yazı İşleri Müdürü.

Karar :

Mahkeme, nedensel süreçteki başlangıç noktasını ("ilk olay") belirlemenin veya başvurucuların kovuşturma makamlarının kararına karşı itirazında talep edilen delilleri kullanarak bu olgusal durumu değiştirmenin imkansız olduğu kanıtlandığı için ceza yargılamasının durdurulduğunu kaydetmişlerdir.

Önerilen yerel yargı uygulamasının aksine, ulusal makamların sonucu ilgili alandaki bilimsel çalışmalarla ilgili herhangi bir uzman raporuna dayanmamaktadır. Ayrıca, G.L.'nin durumuyla nedensel bir bağlantı tespit etmek amacıyla zararlı maddelere maruz kalmanın ilgili dönemini değerlendirmeyi imkansız kılacak herhangi bir bilimsel açıklamaya veya söz konusu davaya özgü bir duruma da dayanmamaktadır.

Ayrıca, soruşturma yargıcı dava dosyasındaki bilgilerin nedensel süreçteki ilk olayın belirlenmesine izin vermediğini tespit etmesine rağmen, bu konuyu açıklığa kavuşturmak için daha fazla delil toplanması talebini reddetmiştir. Aynı şekilde, ek delil toplamanın, her durumda, hastalığın "sözde tetikleyici dozunun" emildiği kesin dönemin belirlenmesine yol açmayacağı gerekçesiyle, daha fazla soruşturma emri vermemiştir.

Dahası, SPESAL tarafından sunulan rapor, G.L.'nin çalışma kaydında, özellikle davanın bu yönünü açıklığa kavuşturabilecek belgelere erişimin imkansızlığından kaynaklanan birkaç boşluğa atıfta bulunmaktadır.

SPESAL raporunun eksik niteliği ve davacılar tarafından sunulan deliller göz önüne alındığında -ki bu delillere, yargılamanın durdurulması kararında atıfta bulunulmamıştır- nedensel süreçte ilk olayı belirlemedeki iddia edilen yetersizliğin bilimsel ve/veya olgusal nedenlerinin açıklanması arzu edilmektedir. Bu tür açıklamaların bulunmaması durumunda, mahkemelerce seçilen özel bilimsel teoriye uygun olarak, G.L.'nin durumuyla nedensel bağlantısı olan zararlı maddeye maruz kaldığı dönemi belirlemek ve bu dönemde güvenlik önlemlerinden sorumlu kişileri tespit etmek için ek kanıt toplamak amacıyla soruşturmalar yürütülmeliydi.

Ancak, mevcut davada, işlemleri durdurma kararı, birden fazla kişinin güvenlik önlemlerinden sorumlu olması nedeniyle süreçteki ilk olayın belirlenmesinin gerekli olduğu dairesel muhakemeye dayansa da tam olarak birden fazla kişinin dahil olması nedeniyle, bu olayın belirlenmesi imkansızdır.

Dolayısıyla, itiraz edilen karardan, nedensel bağlantının atfedilebileceği bir bireyin belirlenmesindeki zorluk nedeniyle, işlemleri durdurmayı haklı çıkarmak için dayanak olarak kullanılan koşulun G.L.'nin birden fazla kişinin yetkisi altında çalışmış olması olduğu açıkça anlaşılmaktadır.

Ancak Mahkeme, böyle bir bağlamda, ilgili yerel içtihatları ve G.L.'nin durumunun mesleki bir kökene sahip olmasının başlangıçta dışlanmamış olması gerçeğini göz önünde bulundurarak, mahkemenin zararlı maddelere maruz kalma ile ölen kişinin hastalığı arasında nedensel bir bağın olası varlığını tespit etmek ve güvenlik önlemlerinin ihlalden sorumlu olanları belirlemek amacıyla daha fazla soruşturma yapılmasını emredebileceğini düşünmektedir.

Daha fazla soruşturmanın sonucu ve özellikle emredilmesi gereken soruşturma önlemleri hakkında spekülasyon yapmadan, yukarıdaki hususlar ve Hükümet tarafından dayandırılan argümanların kesin olmaması, Mahkeme'nin yerel mahkemelerin davanın gerçeklerini ortaya koymak için yeterli çaba göstermediği ve soruşturmayı kapatma kararının uygun şekilde gerekçelendirilmediği sonucuna varmasına olanak sağlamıştır. Mahkeme, soruşturmanın etkili olmadığı ve usul yönünden Sözleşme'nin 2. maddesinin ihlal edildiği sonucuna varmıştır.

Adil Tazmin (Madde 41):

Başvurucular adil tazmin talebinde bulunmamışlardır.

ÇEVİREN: Av. Nazik Ecem Coşkun (73416)

Başvuru Adı : Călin Georgescu v. Romanya

Başvuru No : 37327/24

Başvuru Tarihi : 16.12.2024

Karar Tarihi : 06.03.2025

Konu :

Üç yargıçtan oluşan Komite kararı ile Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Călin Georgescu v. Romanya davasında başvuru sahibinin başvurusu hakkında oy birliği ile kabul edilemezlik kararı vermiştir. Karar kesindir.

Başvuruya konu olay, Bay Georgescu'nun da aday olduğu devlet başkanlığı seçimlerinin Romanya Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmesine ilişkindir.

Mahkeme, özellikle, Romanya'nın anayasal yapısı ışığında, Romanya Cumhurbaşkanı'nın yetkilerinin, bu makamı, serbest seçim hakkını güvence altına alan Sözleşme'ye Ek 1 Numaralı Protokol'ün 3. maddesi anlamında, davalı Devlet'in "yasama organı"nın bir parçası haline getirecek şekilde olduğuna dair herhangi bir belirti bulunmadığına karar vermiştir. Bu nedenle Mahkeme, bu konuda yapılan şikayeti reddetmiştir.

Ayrıca Romanya'nın 6. (adil yargılanma hakkı), 10. (ifade özgürlüğü), 11. (toplanma ve örgütlenme özgürlüğü) ve 13. (etkili başvuru hakkı) maddeler kapsamında cevap vermesi gereken bir dava olmadığına karar vermiştir.

Karar, HUDOC'ta erişime açıktır.

Olaylar : Başvurucu Călin Georgescu, 1962 doğumlu Romanya vatandaşı olup Mogosoia'da (Romanya) yaşamaktadır.

Başkanlık seçimlerinin ilk tur oylaması Romanya'da 24 Kasım 2024 tarihinde yapılmış olup; ikinci tur oylamasının tarihi ise 8 Aralık 2024'tür. Bay Georgescu başkan adayı olup ikinci tur oylamasına katılma hakkı kazanmıştır.

6 Aralık 2024 tarihinde Romanya Anayasa Mahkemesi, tüm seçim sürecini oy birliği ile Anayasa'nın 146. maddesine göre iptal etmiştir (6 Aralık 2024 tarihli karar no: 32). Anayasa Mahkemesi, Anayasa'nın 146. maddesinin f bendi uyarınca görevinin, cumhurbaşkanlığı seçimlerinin usullere uyulmasını sağlamak olduğuna karar vermiş ve Devlet ve Devlet dışı aktörlerin seçimleri etkileme girişimlerine dair Milli Savunma Yüksek Kurulu'ndan (Consiliul

Suprem de Apărare a Țării) gelen gizliliği kaldırılmış bilgilere atıfta bulunarak, seçim sürecinin en başından beri şaibeli olduğunu belirtmiştir. Tespit edilen usulsüzlükler vatandaşların oylarının özgür karakterini bozmuş, adil ve şeffaf seçim kampanyasını etkilemiş ve finansmanına ilişkin kuralları ihlal etmiştir. Anayasa Mahkemesi, seçimlerin Hükümet tarafından ileri bir tarihte baştan düzenlenmesine karar vermiştir. Karar kesindir.

Akabinde Romanya, başkanlık seçimlerinin ilk tur oylaması için yeni bir tarih belirlemiştir: 4 Mayıs 2025.

İhlal İddiaları :

Başvuru Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne 16 Aralık 2024 tarihinde yapılmıştır. Bay Georgescu, Sözleşme'ye Ek 1 Numaralı Protokol'ün 3. maddesine (serbest seçim hakkı) dayanarak, Anayasa Mahkemesi'nin tüm cumhurbaşkanlığı seçim sürecini iptal etmesinin asılsız suçlamalara dayalı, hukuka aykırı ve orantısız olduğunu iddia ederek şikayetçi olmuştur.

Bay Georgescu, 6. maddeye (adil yargılanma hakkı) ve 13. maddeye (etkili başvuru hakkı) dayanarak, kararın şeffaf olmayan bir şekilde alındığından ve karara itiraz edebileceği bir başvuru yolunun bulunmadığından da şikayetçi olmuştur.

Son olarak, 10. (ifade özgürlüğü) ve 11. (toplama ve örgütlenme özgürlüğü) maddelere dayanarak, Bay Georgescu bu kararın seçim sürecinden sorumlu "iktidar partisinin" siyasi müdahalesinin bir sonucu olduğunu ve demokratik sürece katılma özgürlüğünü baltaladığını iddia etmiştir.

21 Ocak 2025 tarihinde Daire şeklinde toplanan Mahkeme, başvuru konusu olaya ilişkin olarak Bay Georgescu'nun talep ettiği geçici tedbir kararını ermemeye karar vermiştir.

Mevcut kabul edilemezlik kararı bugün, aşağıdaki şekilde oluşturulan üç yargıçtan oluşan bir Komite tarafından verilmiştir:

Jolien Schukking (Hollanda), Başkan,

Faris Vehabović (Bosna Hersek),

Lorraine Schembri Orland (Malta),

ve ayrıca Simeon Petrovski, Yazı İşleri Müdürü.

Karar _____ :

1 Numaralı Protokol'ün 3. Maddesi

Mahkeme, 1 Numaralı Protokol'ün 3. maddesi ile Sözleşmeciler Devletlere yüklenen ve üye devletlerin “yasama organının seçiminde halkın görüşlerinin özgürce ifade edilmesini sağlayacak koşullar altında ... serbest seçimler yapmayı” taahhüt ettikleri yükümlülüklerin konusu Devletin anayasal yapısı ışığında, Devlet Başkanının ‘yasama organının’ bir parçası olarak kabul edilebilecek yetkilere sahip olduğu tespit edilmedikçe, normalde bir Devlet Başkanının seçilmesi için geçerli olmadığını yinelemiştir - Mahkeme bugüne kadar hiçbir davada böyle bir tespitle bulunmamıştır.

Mahkeme, Romanya Anayasası'nın kuvvetler ayrılığını düzenleyen 61. maddesinin 1. fıkrasının, Parlamento'nun ülkedeki tek yasama makamı olduğunu öngördüğünü kaydetmiştir. Ayrıca, Mahkeme ulusal hukuk hükümlerinden, Romanya Cumhurbaşkanı'nın, sınırlı bir ölçüde yasama organı ile kurumsal bir etkileşim olarak yorumlanabilecek, ancak yasama organının bir parçası olmayan birkaç yetkiyle donatıldığını gözlemlemiştir. Mahkeme'ye göre, Başkan'ın yetkisi, Parlamento'nun yasama yetkisine ek bir yetkidir -Parlamento tarafından kabul edilen yasaları imzalamak ve geçici olarak yayımlanmasını geciktirmek gibi, ancak kesinlikle sınırlı koşullar altında- ve yasa yapma eylemine ilişkin bir yetki değildir. Bu durum, tıpkı çoğu Avrupa demokrasilerinde olduğu gibi, kurumlar arası “denge ve denetleme” sisteminin gerekli olduğu ve kesinlikle bu sistemle sınırlı olduğu şeklinde yorumlanmalıdır.

Başkanlık makamının, Sözleşme'ye Ek 1 Numaralı Protokol'ün 3. maddesi anlamında, Romanya'nın “yasama organı”nın bir parçası olduğuna dair hiçbir belirti bulamadığından, Mahkeme, başvurunun bu kısmını Sözleşme hükümleriyle *ratione materiae* uyumsuz olduğu gerekçesiyle reddetmiştir.

Madde 6 ve 13

Bu davadaki hak -seçilme hakkı- siyasi bir haktır ve 6. maddede belirtildiği üzere “medeni haklar ve yükümlülükler” veya herhangi bir “suç isnadının” belirlenmesi ile ilgili değildir. Dolayısıyla söz konusu madde bu davada uygulanamaz.

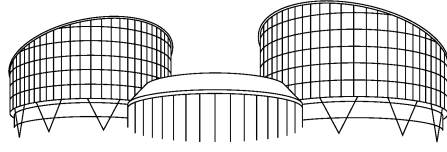
Dolayısıyla Bay Georgescu'nun 13. madde kapsamında “tartışılabilir bir talebi” olmadığından, Mahkeme başvurunun bu kısmını da aynı gerekçeyle reddetmiştir.

Madde 10 ve 11

Mahkeme, Bay Georgescu'nun seçim sürecine "siyasi müdahale" iddiasını destekleyecek herhangi bir olgusal veya hukuki argüman sunmadığını tespit etmiştir. Bu nedenle Mahkeme, açıkça dayanaktan yoksun olduğu gerekçesiyle başvurunun bu kısmını reddetmiştir.

Karar sadece İngilizce dilinde mevcuttur.

ÇEVİREN: Av. Kamil Tayyip Özkan (53553)

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

BEŞİNCİ DAİRE

F.S.M. v. İSPANYA

(Başvuru no. 56712/21)

KARAR

Madde 6 §§ 1 ve 3 (ceza) • Bilişsel bozukluğu olan yaşlı bir kişinin vergiyle ilgili suçlardan mahkûmiyeti • Başvurucunun ruhsal sağlık durumu, onu yargılanamayacak durumda ya da yargılamanın kapsam ve amacını anlayamayacak durumda kılmamaktadır • Başvurucu kendi seçtiği bir avukat tarafından temsil edilmiştir • Somut olayın koşullarında, usule ilişkin uyarlamaların değerlendirilmesine yönelik açık bir talep olmaksızın, yerel mahkemelerin bu tür önlemleri kendiliğinden sunmaları ya da sağlamaları beklenemez • Başvurucu, uyarlama önlemlerinin eksikliğinin yargılamanın genel adilliği üzerinde yarattığı herhangi bir somut etkiyi ortaya koyamamıştır • Vergiyle ilgili suçların mali ve teknik yönleri dikkate alınarak yazılı belgelere önemli ağırlık verilme suretiyle çeşitli delillere dayalı mahkûmiyet • Yargı makamları tarafından yargılamanın Sözleşme'ye uygun olmasını sağlamak amacıyla yeterli adımlar atılmıştır • Yargılamanın bütünü adil bulunmuştur

Mahkeme Yazı İşleri Dairesi tarafından hazırlanmıştır. Mahkemeyi bağlamaz.

STRAZBURG

13 Mart 2025

Bu karar, Sözleşme'nin 44. maddesinin 2. fıkrasında belirtilen koşullar çerçevesinde kesinleşecektir. Metin üzerinde editoryal değişiklikler yapılabilir

F.S.M. / İspanya davasında,

İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme (“Sözleşme”) uyarınca yapılan başvuru üzerine Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (Beşinci Daire), aşağıda isimleri geçen yargıçlardan oluşan bir Daire olarak toplanmıştır:

Mattias Guyomar, Başkan,
María Elósegui,
Stéphanie Mourou-Vikström,
Mykola Gnatovskyy,
Stéphane Pisani,
Úna Ní Raifeartaigh,
Artūrs Kučs, yargıçlar,
ve Daire Yazı İşleri Müdürü Victor Soloveytchik,

15 Ekim 2024 ve 4 Şubat 2025 tarihlerinde kapalı oturumda yapılan müzakerelerin ardından, son belirtilen tarihte kabul edilen;

17 Kasım 2021 tarihinde, bir İspanyol vatandaşı olan Bay F.S.M. (“başvurucu”) tarafından İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme’nin 34. maddesi uyarınca İspanya Krallığı’na karşı Mahkeme’ye yapılan (no. 56712/21) numaralı başvuruda;

Sözleşme’nin 6. maddesinin 1. ve 3 (b) fıkraları kapsamındaki şikâyetlerin ve geri kalan kısmın kabul edilemez olduğuna;

Başvurucunun adının açıklanmamasına;

karar vermiştir.

GİRİŞ

1. Başvuru, bilişsel bir farklılık nedeniyle hakkında yürütülen ceza yargılamasının kapsamını ve seyrini anlamakta ve savunmasını hazırlamakta zorluk çektiği iddia edilen ileri yaşlı bir kişinin mahkûmiyetine ilişkindir. Bu durum, Sözleşme’nin 6. maddesinin 1. ve 3. fıkraları kapsamında sorunlar doğurmaktadır.

OLGULAR

2. Başvurucu 1948 doğumludur ve Minorca’da yaşamaktadır. Kendisi, Barselona’da avukatlık yapan Avukat A. Xumetra Subirana tarafından temsil edilmiştir.

3. Hükümet ise ortak temsilcileri Bay L.E. Vacas Chalfoun tarafından temsil edilmiştir..

4. Davaya ilişkin olgular aşağıda özetlenmiştir.

I. BAŞVURUCUNUN KISITLILIĞINA İLİŞKİN HUKUKİ YARGILAMA

5. 12 Kasım 2015 tarihinde, üçüncü bir kişi, başvurunun vesayet altına alınması için savcılıktan hukuki yargılama başlatmasını talep etmiştir. Bu taleple birlikte, 18 Mayıs 2015 tarihinde iki psikolog tarafından hazırlanmış bir rapor sunulmuştur. Raporda, başvurunun çocukluğundan beri var olan belirtiler gösteren dikkat eksikliği ve hiperaktivite ile şizoid ve obsesif özellikler taşıyan bir kişilik farklılığına sahip olduğu sonucuna varılmıştır. Buna ek olarak, Psikiyatrist Dr. L. tarafından 12 Şubat ve 1 Haziran 2015 tarihlerinde hazırlanan iki raporda da, başvurunun psikotik bir bozukluğun belirtilerini gösterdiği belirtilmiştir. 12 Şubat 2015 tarihli raporda ayrıca, başvurunun görsel hafızası ve mekanik becerilerinin iyi olduğu, ancak mühendislik eğitimini tamamlarken inişli çıkışlı bir süreç yaşadığı ve farklı işlerinde her zaman evrak işlerinden sorumlu başka bir kişi tarafından desteklendiği, çünkü bu işleri yürütmekte güçlük çektiği fade edilmiştir.

6. 13 Ocak 2016 tarihinde, başvuru, Balear Adaları Adli Tıp Enstitüsü'nden bir doktor tarafından muayene edilmiş ve bir adli rapor hazırlanmıştır. Raporda başvurunun çocukluktan itibaren DEHB sahibi olduğu, şizoid ve obsesif özellikler taşıyan kişilik farklılığı belirtileri gösterdiği, birkaç yıldır amnestik (hafızaya dair) bozukluklar yaşadığı ve çocukluktan beri telafi edici mekanizmalarla psikotik farklılıklar yaşadığı belirtilmiştir. Uzman, başvurunun hafızasında bozulmalar, entelektüel kapasitesinde gerileme ve belge yönetimi ile idari görevlerde zorluklar tespit etmiştir. Raporda, başvurunun tanısının çocukluk veya ergenlik döneminde başlayan şizoid ve obsesifliğin ve çocukluktan beri süregelen DEHB'nin etkileri ile uyumlu olduğu sonucuna varılmıştır. Bu durumların, başvurunun -özellikle idari konularda- işlemlerini anlamlandırmasını ve buna uygun hareket etmesini etkileyebileceği belirtilmiştir. Başvurunun tamamen değil, yalnızca ekonomik veya idari içerikli görevler ya da organizasyonel ve idari beceriler gerektiren durumlarda kısmen ehliyetsiz olduğu değerlendirilmiştir. Bu nedenle raporda kısmi vesayet (*curatela*) önerilmiştir.

7. 25 Şubat 2016 tarihinde savcılık, ilgili tıbbi raporları dikkate alarak başvurunun kısmen ehliyetsiz sayılmasını talep etmiştir.

8. 9 Haziran 2016 tarihinde başvuru, Ciutadella de Menorca 1 Nolu Asliye Hukuk Mahkemesi hâkimi tarafından sorgulanmıştır. 17 Haziran 2016 tarihinde Balear Adaları Adli Tıp Enstitüsü'nden bir adli tabip,

başvurucuyu yeniden muayene ettikten sonra önceki raporundaki bulguları teyit etmiştir (bkz. paragraf 6).

9. 11 Ekim 2016 tarihinde Ciutadella de Menorca 1 Nolu Asliye Hukuk Mahkemesi, başvurunun kısmen ehliyetsiz olduğuna ve kısmi vesayet altına alınmasına karar vermiştir. Kararda şu ifadelere yer verilmiştir:

““[Mahkemenin adli tıp uzmanının hazırladığı rapora göre,] Bay F.S.M.’ye çocukluk veya ergenlik döneminde başlayan şizoid ve obsesif bozukluk ile psikotik bozukluk tanısı konulmuştur. Bu durum, çocukluktan beri belirtileri görülen DEHB’ye dayanmaktadır. Tıbbi açıdan, özellikle önemli kararlar veya idari içerikli kararlarla sınırlı olmak üzere, kısmi vesayet önerilmektedir. Bu rapor, [hâkimin gerçekleştirdiği] sorgu ve sunulan belge delilleriyle tamamlanmaktadır...”

[Bu nedenle] kısmi ehliyetsizlik ilan edilmeli ve Bay F.S.M. vesayet altına alınmalıdır. Vesayetin kapsamı ve sınırları Medeni Kanun’un 259 ila 275. maddeleriyle belirlenmiştir; özellikle, vesayet görevini yürüten kişinin onayı olmadan ehliyetsiz kişi adına bağlayıcı kararlar alınamayacağı, sözleşme yapamayacağı ve idari işlemlerde bulunamayacağı belirtilmektedir. Bu karar, ilgili nüfus kayıtlarına da işlenecektir.”

10. Kararda ayrıca, başvuru hakkında devam eden ceza yargılamalarının olduğu açıkça belirtilmiş ve şu ifadeye yer verilmiştir: (bkz. 12. paragraf vd.)

“Son olarak, zihinsel kapasitesinde gerileme olduğu iddia edilen Bay F.S.M. hakkında birkaç ön soruşturma yürütülmektedir. Bu nedenle, bu kararın belirtilen ceza davaları üzerinde etkili olup olmayacağı hususu uygun zamanda değerlendirilmelidir. Bu kısmi ehliyetsizlik kararı, kişinin cezai sorumluluğunu önceden bertaraf eden bir neden sayılmayacaktır; bunun cezai sorumluluk bakımından etkisi her somut olayda ayrı ayrı değerlendirilecektir.”

11. 21 Eylül 2017 tarihinde başvurunun yakınları, mevcut vasiye itiraz ederek değişiklik talebinde bulunmuştur. 17 Nisan 2018 tarihinde, başvurucuya atanmış olan vasi Bay T., sağlık sorunları nedenleriyle görevinden istifa etmiştir. Başvurunun yakınları ile kamu savcısı arasında yeni vasi konusunda anlaşmazlık yaşandığı için duruşma yapıldı. 18 Ekim 2018 tarihinde ilk derece mahkemesi, Bay T.’nin yerine Aldaba Vakfı’nın vasi olarak atanmasına karar vermiştir. Mahkeme, bu vakfın görevlerinin 11 Ekim 2016 tarihli kararda belirtilen kapsam ve sınırlarla aynı olacağını belirtmiştir.

II. BAŞVURUCUYA KARŞI YÜRÜTÜLEN CEZA YARGILAMASI

12. Aralık 2013’te başvuru hakkında, vergi kaçakçılığına karıştığı iddiasıyla ceza davası açılmıştır. 2007 ve 2008 yıllarında iki şirketin yöneticisi olarak katma değer vergisi ve kurumlar vergisinin ödenmesinden kaçındığı ileri sürülmüştür. 29 Nisan 2016’da kamu savcılığı tarafından iddianame sunulmasının ardından, Barselona 28 No’lu Hâkimi dosyayı esasa ilişkin inceleme için Audiencia Provincial mahkemesine göndermiştir

(*juicio oral kararı*).

13. 11 Ekim 2017’de, başvuruçunun talebi üzerine Audiencia Provincial, başvuruçunun yargılamanın ve suçlamaların anlamını kavrayıp kavrayamadığını değerlendirmek amacıyla bir ön inceleme duruşması görmüştür. Adli bir uzman sözlü raporunda, başvuruçunun ruhsal durumunun duruşmanın anlamını kavramasını engelleyecek kadar ileri olmadığını belirtmiştir. Esas duruşma başka nedenlerle 17 Ocak 2018’de ertelenmiştir.

14. 16 Ocak 2018’de, başvuruçunun adli yardım avukatı, başvuruçunun kendisine yöneltilen suçlamalara ilişkin idari kavramları anlayamadığını ileri sürerek yargılamanın durdurulmasını talep etmiştir. Avukat, başvuruçunun bilişsel bozukluğunun, belgeleri anlamadaki zorluklarının ve önceki avukatlarının işbirliği yapmamasının savunmasını ciddi şekilde etkilediğini vurgulamıştır. Mahkemeye, başvuruçunun kısmi vesayet altına alındığına dair kararı (bkz. paragraf 9) ve onun zihinsel sağlığına ilişkin çeşitli belgeleri sunmuştur. Bunlar arasında Adli Tıp Enstitüsü tarafından hazırlanmış rapor (bkz. paragraf 6) ve Dr. L. tarafından başvuruçunun talebi üzerine hazırlanan ve başvuruçunun yargılamanın kapsamını kavrama kapasitesinin sınırlı olduğunu belirten bir rapor da yer almıştır. Avukat, başvuruçunun duruşmaya katılma yeterliliğine sahip olmadığını ve davanın durdurulması gerektiğini savunmuş; alternatif olarak, yeni bir uzman incelemesi yapılmasını, başvuruçunun video konferans yoluyla ifade vermesini ve vasisinin kendisine yardımcı olmasını talep etmiştir.

15. 17 Ocak 2018’deki duruşma, başvuruçunun ve diğer taraflardan birinin temsilcisi hazır bulunmadığı için 23 Mayıs 2018’e ertelenmiştir. Mahkeme, başvuruçunun bilişsel ve iradi kapasitesini, bozukluklarının kökenlerini ve sonuçlarını ve yargılamaya katılma yeterliliğini değerlendirmek amacıyla yeni bir adli inceleme yapılmasına karar vermiştir..

16. 22 Mayıs 2018’de uzman, başvuruçunun zihinsel farklılık geçmişi olduğunu, ancak bu durumların gelişimi ve kökenine ilişkin tıbbi raporların bulunmadığını, yine de başvuruçunun doğru ile yanlış ayırt edebildiğini ve buna göre hareket edebildiğini belirtmiştir. Raporda, başvuruçunun yargılamaya katılmasının mümkün olduğu, ancak destekleyici tedbirlerle (örneğin refakatçi ya da video konferans gibi) olması gerektiği ifade edilmiştir.

17. 29 Mayıs 2018’de, başvuruçunun ikinci kez duruşmaya katılmaması üzerine ve mahkemece adaletten kaçtığı değerlendirilerek tutuklanmasına karar verilmiştir. Başvuruçunun avukatı, ruhsal sağlık durumunu ve kısmi vesayet altında olduğunu ileri sürerek bu karara itiraz etti. Mahkeme, adli raporların başvuruçunun yargılamaya katılmak için yeterli kapasiteye sahip olduğunu ortaya koyduğunu, vesayet sürecinin ceza davası sonrasında başlatıldığını, vasinin hazır bulunmasının gerekli olmadığını belirtmiştir.

18. 14 Haziran 2018 tarihinde *Audiencia Provincial*, başvuruçunun tutukluluğa itirazını reddetmiş ve temsilcisi tarafından bildirilen hastane yatışı hakkında bilgi almak üzere hastaneye başvurmuştur. Hastane cevaben, başvuruçunun 1-14 Haziran 2018 tarihleri arasında kendisine zarar verme düşünceleri nedeniyle gönüllü olarak hastaneye yatırıldığını bildirmiştir. Ayrıca uygulanan tıbbi tedaviye dair bilgileri sunmuş ve başvuruçunun tıbbi dosyasını iletmiştir.

19. 22 Haziran 2018 tarihinde başvuruçucu gönüllü olarak Minorca cezaevine götürülmüştür.

20. 26 Haziran 2018 tarihinde başvuruçunun avukatı, 21 Haziran 2018 tarihli özel bir psikiyatrik uzman raporu sunmuş ve davanın düşürülmesini ve başvuruçunun serbest bırakılmasını talep etmiştir. Raporda şu ifadelere yer verilmiştir:

““Bilişsel ve iradi yetilerini etkileyen zihinsel işlevlerdeki önemli bozulma nedeniyle [ve] bir duruşmada tanıklık etme perspektifinden bakıldığında, kişinin hafıza, hesaplama, zihinsel odaklanma, eleştirel düşünme, soyut düşünce gibi sorulara doğru cevaplar vermek için gerekli zihinsel işlevlere sahip olmadığı, ayrıca savunmasını gerçekleştirmek için gerekli olan zihinsel işlevleri de yerine getiremediği belirtilmiştir.”

21. 18 Temmuz 2018 tarihinde başvuruçunun avukatı, *Audiencia Provincial*'den – önceki taleple davanın düşürülmesi kararı verilmediği takdirde – başvuruçunun ehliyetiyle ilgili yeni delillerin kabulünü, bazı uzmanların duruşmaya çağrılmasını ve psikiyatrik bir bilirkişi raporunun hazırlanmasını talep etmiştir. Ayrıca başvuruçunun serbest bırakılması da istenmiştir.

22. 26 Temmuz 2018 tarihinde *Audiencia Provincial*, ceza yargılamasının durdurulması ve yeni delillerin kabulü yönündeki talepleri reddetmiştir. Savunma tarafından sunulan psikolojik rapor hakkında ise şu ifadeleri kullanmıştır:

“Anılan rapor, sanığın zihinsel kapasitesinde orta düzeyde bir bozulma bulunduğu sonucuna varmıştır... Bu durum, savunmanın talebi üzerine hazırlanmış olan ve [11 Ekim 2017 ile 22 Mayıs 2018 tarihlerinde] düzenlenen iki ayrı adli raporla çelişmemektedir. Bu raporların her ikisi de, Mr. [F.S.M.]'in bazı sınırlılıkları bulunduğunu kabul etmekle birlikte, yargılamayı sürdürebilecek ve yargılamanın kapsam ve amacını anlayabilecek yeterli kapasiteye sahip olduğunu ortaya koymuş ve yetersizlik statüsünün verilmesine ilişkin kararı teyit etmiştir.”

Audiencia Provincial ayrıca başvuruçunun hastane yatışının (bkz. paragraf 18) gönüllü olduğunu ve bu süre zarfında başvuruçunun yetersizliğini ve “bekleyen hukuki sorunlara ilişkin sorumluluğunun bulunmadığını” ısrarla dile getirdiğini belirtmiştir. *Audiencia Provincial*, başvuruçunun kendisine yöneltilen yargılamanın kapsamını anlayabilecek ve yargılamaya katılabilecek durumda olduğuna karar vermiştir. Bu nedenle Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 381 ila 384. maddeleri uyarınca davanın düşürülmesini uygun görmemiştir. Mahkeme, yeni delil talebinin süresi

dışında yapılmış olması nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar vermiş, ancak duruşma başında yeni delil sunulmasının mümkün olabileceğini ifade etmiştir. Daha önce iki adli rapor bulunduğundan yeni bir adli rapor düzenlenmesini gereksiz görmüştür. Bu karara benzer bir ek talep de 13 Eylül 2018 tarihinde aynı gerekçelerle reddedilmiştir.

23. In parallel, on 24 July 2018 the applicant appointed two new lawyers to replace the legal aid lawyer. On 25 July 2018 the new lawyers requested the provisional release of the applicant, arguing that owing to his mental health condition there was no risk of his absconding. They also stated that they would personally ensure his attendance at the hearing.

24. Diğer yandan, 24 Temmuz 2018 tarihinde başvuru, adli yardım avukatı yerine iki yeni avukat atamıştır. 25 Temmuz 2018 tarihinde yeni avukatlar, başvuru, akıl sağlığı durumu nedeniyle kaçma riski bulunmadığını ileri sürerek geçici olarak serbest bırakılmasını talep etmişlerdir. Ayrıca duruşmaya katılımını bizzat garanti edeceklerini beyan etmişlerdir.

25. 8 Ocak 2019 tarihinde başvuru, 1 Ekim 2018 tarihli adli tıp raporu da dâhil olmak üzere yeni belgelerin delil olarak kabul edilmesini *Audiencia Provincial*'den talep etmiştir. Söz konusu rapor, başvuru, yargılamanın sonuçlarını anlayabilecek kapasiteye sahip olduğunu, ancak hafızasını ve yönelimini esasen etkileyen bilişsel bozulmanın, taraflarca yöneltilen sorulara cevap verme ve savunmasına katılma yetisini etkileyebileceğini ve bu nedenle her ikisini de zedeleyebileceğini belirtmiştir.

26. Duruşma 16 ve 17 Ocak 2019 tarihlerinde gerçekleşmiştir. Başvuru, avukatı, 8 Ocak 2019'da sunulan belgelerin delil olarak kabul edilmesini; başvuruya yönelik ek bir adli muayene yapılmasını; ve bu temelde Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 383. maddesi uyarınca ceza yargılamanın düşürülmesini talep etmiştir. Mahkeme, daha önce başvuru, yargılanmasına engel teşkil eden bir durum bulunmadığına kanaat getirmiş olduğunu belirtmiş ve yeni adli tıp raporundan yargılamanın düşürülmesini haklı kılacak bir bozukluk tespit edilemediğini ifade etmiştir. Ayrıca, 8 Ocak 2019'da sunulan ek delillerin kabul edilmesini de reddetmiştir. Duruşma sırasında başvuru, susma hakkını kullanmış ve yalnızca son sözünde konuşmuştur. Özellikle, diğer tarafların yönelttiği sorulara cevap verip vermeyeceği sorulduğunda, "Cevap veremem çünkü bilmiyorum" demiştir; tekrar sorulduğunda ise "İstemediğimden değil ama yapamam" şeklinde cevap vermiştir. Son sözünde, "Hiçbir şey bilmiyorum. Sadece kanser olduğumu söyleyebilirim, yıllardır vardı ve bana oturmamam gerektiği söylendi, bu yüzden inşaat alanlarına gittim, evrak işleri başkaları tarafından yürütüldü. Şimdi tekrar kanserim. Hiçbir şeyden haberim yok. Bana 'Burayı imzala, şurayı imzala' dendi. Başka bir şey bilmiyorum." demiştir.

27. 11 Şubat 2019 tarihinde *Audiencia Provincial*, başvurucuyu Kamu Hazinesine karşı işlenmiş üç suçtan suçlu bulmuştur. Her bir suç için iki yıl altı ay hapis cezasına çarptırılmış; ayrıca üç ayrı para cezası ile, ceza süresince meslek icrası, ticaret veya sanayi faaliyeti ya da şirket yöneticiliği yapmaktan men edilme ve on üç yıl altı ay süreyle kamu yardımı, teşvik ve vergi veya sosyal güvenlik avantajlarından yararlanma hakkının kaybı gibi diğer yaptırımlar da karara bağlanmıştır. Ayrıca, ara karar uyarınca başvurucunun Kamu Hazinesine dolandırılan toplam 4.678.368,99 avroyu ödemesine karar verilmiştir.

28. *Audiencia Provincial*, 2008 yılında başvurucunun tam bilinç ve iradeyle, vergi yükümlülüklerinden ve ilgili vergilerin ödenmesinden kaçınma amacıyla, tek yetkili yöneticisi olduğu iki şirketin KDV beyannamelerinde bazı ekonomik faaliyetleri gizlemiş olduğunu ve önceki yıllardan mahsup edilmesi gereken tutarları haksız yere dâhil ettiğini sabit kabul etmiştir. Bu şekilde, ilk şirket için 2.702.456,68 avro, ikinci şirket içinse 1.098.881,56 avro ödemekten kaçındığı sabit görülmüştür. Ayrıca ikinci şirketin kurumlar vergisi beyannamesini de vermemiş olduğu ve bu suretle 877.030,75 avro vergi ödemekten kaçındığı belirlenmiştir.

29. *Audiencia Provincial*, başvurucunun ifade vermeme hakkını kullandığını not etmiş ve suç ortağının beyanı; bir maliye müfettişi ile bir vergi müfettişi tarafından hazırlanmış iki uzman raporu; sanığın meslektaşları ve yakınları dâhil olmak üzere birçok tanığın ifadesi ve taraflarca itiraz edilmeyen birçok belgeye dayanmıştır. Mahkeme, şu hususların mevcut belgeler ve uzman raporlarıyla sabit olduğunu ve savunma tarafından da tartışılmadığını belirtmiştir:

(i) başvurucunun ilgili dönemde her iki şirketin de tek yetkili yöneticisi olduğu ve ilgili vergi beyannamelerini verme yükümlülüğünün bulunduğu;

(ii) iki şirketin gerçekleştirdiği iki taşınmaz satışında şahsen yer aldığı, ancak bu işlemlerden doğan tutarları KDV beyannamelerinde usulüne uygun şekilde bildirmedeği; ve

(iii) ikinci şirketin 2008 yılına ait kurumlar vergisi beyannamesini sunmadığı. Mahkeme kararında, başvurucunun 1999'dan bu yana birçok şirket kurmuş olduğu ve bunları doğrudan ya da dolaylı olarak, yıllarca tam kapasiteyle yönettiği belirtilmiştir. Bu nedenle, beyan yükümlülüğü altında olduğu ve bu yükümlülüğün farkında bulunduğu hâlde birçok tutarı gizlediği sonucuna varılmıştır.

30. *Audiencia Provincial*'in hükmü, başvurucunun ehliyetini ön mesele olarak ele almış ve şu ifadeleri kullanmıştır:

“Ön meseleler usulünde, Bay [F.S.M.]'nin avukatı 8 Ocak 2019'da sunulan belgelerin delil olarak kabulünü önermiştir... [Bu delillerin bir bölümü], tıbbi raporlara dayanarak Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 383. maddesi uyarınca, sanığın zihinsel rahatsızlığı nedeniyle yargılamanın düşürülmesi yönünde daha önce defalarca ileri sürülen talebi desteklemek amacıyla sunulmuştur. Bu raporlar arasında yalnızca, Barcelona 13 numaralı soruşturma yargıci nezdinde yürütülen ayrı bir dosyada 1 Ekim 2018 tarihinde hazırlanmış bir adli tıp raporu yenidir. ... Bay [F.S.M.]'nin

yetersizliğine ilişkin tekrar eden mesele bağlamında, sunulmak istenen tıbbi belgelerin dosyada zaten mevcut olduğu ve o tarihlerde değerlendirildiği ifade edilmiştir. Bunlar arasında, savunmanın talebi üzerine hazırlanmış ve ilki 11 Ekim 2017 tarihli (Barcelona’da), ikincisi ise 22 Mayıs 2018 tarihli (Minorca’da) olan iki adli rapor yer almakta olup, bunlar, başvuru tarafından sunulan tıbbi belgelerin incelenmesi sonucunda düzenlenmiş ve Ciutadella de Menorca Mahkemesi’nin 11 Ekim 2016 tarihinde verdiği kısıtlılık kararı doğrultusunda sanığın davanın kapsam ve amacını bilip anlayacak yeterli kapasiteye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Mahkememiz, 26 Temmuz 2018 tarihli kararında, 21 Haziran 2018 tarihli psikiyatrik raporu da değerlendirilerek benzer bir sonuca ulaşmıştır... Ayrıca, başvuru yargılamanın konusu ve sonuçlarını bildiğine dair bu değerlendirmeler, kendisinin son sözünde ifade vermeme hakkını kullanmış olması ve ‘ifade veremeyeceğini’, ‘hiçbir şey bilmediğini, sadece inşaat alanına gittiğini ve kendisinden istenen yerlere imza attığını’, ‘o sırada kanser hastası olduğunu’ belirtmesiyle de teyit edilmiştir. ... Sunulan tek yeni delil, Barcelona 13 numaralı soruşturma yargıcı nezdindeki ayrı bir yargılamada düzenlenmiş olan 1 Ekim 2018 tarihli adli tıp raporudur. Bu rapor da başvuru yargılamanın kapsam ve amacını bilip anlama kapasitesinden yoksun olduğunu tespit etmemiştir.”

31. 10 Mayıs 2019 tarihinde başvuru, Yargıtay’a temyiz başvurusunda (*recurso de casación*) bulunmuştur. Avukatı, bazı tıbbi raporların kabul edilmemesinin, başvuru yargılamanın adalet erişim ve savunma hazırlama hakkının (İspanya Anayasası’nın 17 ve 24. maddeleri ile Sözleşme’nin 6 § 3 (b) maddesi uyarınca) ihlaline yol açtığını ileri sürmüştür. Söz konusu delillerin, başvuru yargılamanın zihinsel kapasitesindeki azalma nedeniyle yargılamanın düşürülmesine ya da alternatif olarak akıl sağlığı bozukluğu nedeniyle hafifletici nedenin uygulanmasına karar verilmesinde önemli olduğunu iddia etmiştir.

32. 4 Mart 2021 tarihinde Yargıtay, temyiz başvurusunu reddetmiş ve Audiencia Provincial kararını onamıştır. Mahkeme, başvuru yargılamanın katılabilecek kapasitede olduğuna dair ilk derece mahkemesinin vardığı sonucu benimsemiştir. Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 383. maddesinin uygulanmasına ilişkin olarak şunları ifade etmiştir:

“[Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 383. maddesi]... Devletin cezalandırma yetkisini (*jus puniendi*) kullanmasını düzenleyen usuli çerçevenin temel koşuluyla bağlantılıdır; bu çerçeve, savunma hakkının sağlıklı şekilde kullanılmasını mümkün kılacak bir ortam oluşturmalıdır. Savunmasının kapsamı veya anayasal öneme sahip susma hakkı ve masumiyet karinesinin anlamını kavrayamayacak zihinsel kapasiteden yoksun bir sanık, devletin cezalandırıcı gücü karşısında savunmasız kalmış olur...”

Sonuç olarak, ilk derece mahkemesi tarafından başvuru yargılamanın – sahip olduğu rahatsızlığa rağmen – savunma haklarını etkin şekilde kullanabilecek durumda olduğuna dair yapılan değerlendirme yerinde görülmüştür. Zira bütüncül şekilde değerlendirilen tıbbi bilgiler, 383. maddenin uygulanmasını haklı kılacak ağırlıkta değildir. Başvuru yargılamanın savunma yapma kapasitesi konusunda bir kuşku bulunmamaktadır; zira bu durum, son sözünde yapmış olduğu açıklamalarda da ortaya konulmuştur. [383. maddeye göre] yargılamanın düşürülmesi kararı, bundan çok daha güçlü gerekçeler gerektirmektedir.”

33. Başvurucu, Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuruda (amparo) bulunmuştur. Başvurucu, İspanya Anayasasının 24. maddesi uyarınca etkili yargısal koruma hakkının ihlal edildiğini ileri sürmüştür. Avukatı, ek delillerin reddedilmesinin usule uygun bir karar verilmesini engellediğini ve yargılamanın düşürülmesi ya da hafifletici nedenin uygulanması bakımından önemli olduğunu yinelemiştir. Başvurucunun hafıza sorunları nedeniyle olaylara ilişkin farklı bir versiyon veya bilgi sunarak savunmasına katılmadığını ve dolayısıyla kendini savunamadığını ileri sürmüştür. Anayasa Mahkemesi'nden, *Audiencia Provincial* ve Yargıtay kararlarını bozmasını ve davayı, ek delillerin usulüne uygun şekilde değerlendirilmesi için *Audiencia Provincial*'deki duruşma aşamasına geri göndermesini talep etmiştir.

34. Bireysel başvuru, (*amparo*) 29 Haziran 2021 tarihinde anayasal önem taşımadığı gerekçesiyle kabul edilemez bulunmuştur.

2 İLGİLİ HUKUKİ ÇERÇEVE VE UYGULAMA

35.İspanya Anayasasının ilgili maddesi şu şekildedir:

Madde 24 (Etkili başvuru hakkı ve adil yargılanma hakkı)

“1. Her birey, meşru hak ve menfaatlerinin kullanımı sırasında hâkimlerin ve mahkemelerin etkili korumasını elde etme hakkına sahiptir ve hiçbir durumda savunmasız bırakılmaz.

2. Aynı şekilde, herkes, kanunla önceden belirlenmiş olan doğal hâkim önüne çıkma; bir avukatın savunması ve yardımından yararlanma; kendisine yöneltilen suçlamalardan haberdar olma; gereksiz gecikme olmaksızın ve tüm güvencelerle yürütülecek açık bir duruşmaya katılma; savunması için uygun delillerden yararlanma; kendisini suçlayıcı beyanlarda bulunmama; suçunu ikrar etmeme; ve masum sayılma haklarına sahiptir.

Aile bağı veya meslek sırrı nedeniyle hangi durumlarda ifade verilmesinin zorunlu olmayacağı, kanunla belirlenir.”

36. Ceza Muhakemesi Kanunu'nun ilgili bölümleri şu şekildedir:

Madde 381

“Hâkim, sanığın zihinsel kapasitesinde azalma olduğuna dair işaretler fark etmişse, onu derhâl tutulduğu kurumda veya daha uygun görülmesi hâlinde ya da serbest ise başka bir kamu kurumunda adli tıp uzmanlarına muayene ettirir.

Bu durumda, uzmanlar raporlarını, bu Başlık altında yer alan VII. Bölümde belirtilen usule göre sunar.”

Madde 383

“Suç işlendikten sonra bir zihinsel bozukluk meydana gelmişse ve hazırlık soruşturması tamamlanmışsa, yetkili mahkeme, sanığın sağlığına kavuşmasına kadar davayı durdurma kararı verir ve Ceza Kanunu'nda, suçu zihinsel bozukluk hâlinde işleyenler için öngörülen hükümler sanık hakkında da uygulanır.

....”

37. Zihinsel farklılık hâlinde suç işleyen kişilere uygulanacak özel tedbirlere ilişkin olarak Ceza Kanunu şu hükmü içerir:

Madde 101

“1. Ceza sorumluluğundan, 20 § 1. madde uyarınca muaf tutulan kişiler, gerekli görülmesi hâlinde, zihinsel rahatsızlık veya bozuklukları nedeniyle uygun bir sağlık kuruluşuna tedavi veya özel eğitim için yerleştirir ya da 96 § 3. maddede öngörülen diğer tedbirlerden biri uygulanır. Bu kapatılma süresi, kişi sorumlu sayılmış olsaydı verilecek hapis cezası süresini aşmaz ve bu amaçla hâkim veya mahkeme kararında azami süreyi belirler..”

38. 2021 yılında Hukuk Muhakemeleri Kanunu, engelli kişiler için usule ilişkin uyarlamaları düzenleyen özel bir hüküm eklenerek değiştirilmiştir. Bu hüküm, 2023 yılında ileri yaşlı kişilere yönelik uyarlamaları kapsayacak şekilde yeniden düzenlenmiştir. Ceza Muhakemesi Kanunu’nda özel düzenleme bulunmayan hâllerde, bu Kanun’un 4. maddesi uyarınca ceza yargılamalarına da uygulanabilir olduğu belirtilmiştir. Mart 2024 itibarıyla yürürlükte olan ilgili madde şu şekildedir:

Madde 7 bis

“1. Engelli veya yaşlı kişileri ilgilendiren yargılamalarda, bu kişilerin eşit şartlarda yargılamaya katılımını sağlamak amacıyla gerekli uyarılma ve düzenlemeler yapılır; bu, kişinin kendisinin talep etmesi üzerine ya da 80 yaş veya üzerindeyse her durumda yapılır.

Bu bağlamda, 65 yaş ve üzeri kişiler yaşlı olarak kabul edilir.

Engelli kişilere ilişkin durumlarda, uyarılma ve düzenlemeler hem taraflar veya savcılık tarafından talep üzerine hem de mahkemece re’sen yapılır.

80 yaşın altındaki ileri yaşlı kişilere ilişkin durumlarda, düzenlemeler yalnızca kişinin talebi üzerine yapılır.

80 yaş ve üzeri kişilere ilişkin durumlarda ise uyarılma ve düzenlemeler hem kişinin talebi üzerine hem de mahkemece re’sen gerçekleştirilir.

Bu düzenlemeler, gerekli olduğu her aşamada ve her usuli işlemde, özellikle iletişim süreçlerinde yapılmıştır; bu düzenlemeler, çevreyle iletişim, anlama ve etkileşim unsurlarını da içerir.

2. Engelliler ile yaşlı kişiler, kendilerine yönelik her işlemi anlama ve anlaşılma hakkına sahiptir. Bu kapsamda:

(a) Engelli kişilere, 80 yaş ve üzeri kişilere veya bu yönde talepte bulunan ileri yaşlı kişilere yönelik tüm yazılı ve sözlü bildirimler açık, sade ve erişilebilir bir dille, kişinin kişisel özellikleri ve ihtiyaçları gözetilerek, örneğin kolay okuma versiyonları aracılığıyla yapılır. Gerekli hâllerde, bu bilgi, engelli kişinin hukuki ehliyetini kullanmasına yardımcı olan destek kişisine de sunulur.

(b) Engelli kişilerin anlaşılması için gerekli yardım ve destek sağlanır. Bu destek, yasal olarak tanınan işaret dili tercümanlığını ve sağır, işitme engelli ya da sağır kör bireyler için sözel iletişim desteğini de içerir.

(c) Engelli kişilerin anlaması ve anlaşılması amacıyla gerekli uyarlamaları yapacak bir uzmanın katılımına izin verilir.

(d) Engelliler ile ileri yaşlı kişiler, yetkili makamlarla ilk temastan itibaren kendi seçecekleri bir kişi tarafından refakat edilme hakkına sahiptir..”

39. İlgili dönemde yürürlükte bulunan İspanya Medeni Kanunu hükümleri şu şekildedir:¹:

Madde 289

“Ehliyetsiz kişilerin vesayeti, vesayet kararında açıkça belirtilen işlemler bakımından vesilin yardımını sağlamayı amaçlar”

Madde 290

“Ehliyetsizlik kararında, hangi işlemler için vesilin müdahalesinin gerekli olduğu belirtilmemişse, bu müdahalenin, bu Kanuna göre vesilerin yargı onayı gerektiren işlemlerine eşit ölçüde genişletildiği kabul edilir.”

YASA

I. SÖZLEŞMENİN 6. MADDESİNİN İHLALİ İDDİASI

40. Başvurucu, Sözleşme'nin 6. maddesinin 1. fıkrası ile 3 (b) bendi uyarınca, bilişsel bozukluğu nedeniyle yargılamayı kavrayamadığını ve avukatıyla yeterli şekilde iletişim kuramadığını, bu sebeple savunmasını gerektiği gibi hazırlayamamış olduğunu ileri sürmüştür.

41. Sözleşme'nin 6. maddesinin ilgili kısmı şöyledir:

“Herkes davasının, medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili uyumsuzluklar ya da cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamaların esası konusunda karar verecek olan, yasayla kurulmuş, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından, adil ve kamuya açık olarak ve makul bir süre içinde görülmesini isteme hakkına sahiptir. Karar aleni olarak verilir. Ancak, demokratik bir toplum içinde ahlak, kamu düzeni veya ulusal güvenlik yararına, küçüklerin çıkarları veya bir davaya taraf olanların özel hayatlarının gizliliği gerektirdiğinde veyahut, aleniyetin adil yargılamaya zarar verebileceği kimi özel durumlarda ve mahkemece bunun kaçınılmaz olarak değerlendirildiği ölçüde, duruşma salonu tüm dava süresince veya kısmen basına ve dinleyicilere kapatılabilir

3. Bir suç ile itham edilen herkes aşağıdaki asgari haklara sahiptir:

(b) Savunmasını hazırlamak için gerekli zaman ve kolaylıklara sahip olmak...”

42. Mahkeme, 6. maddenin 3. fıkrasında yer alan şartların, 1. fıkrada güvence altına alınan adil yargılanma hakkının özel yönleri olarak değerlendirilmesi gerektiğini hatırlatmıştır; bu nedenle Mahkeme, başvuruyu her iki hükmü birlikte ele alarak incelemiştir (bkz. diğerleri arasında, *F.C.B. v. İtalya*, 28 Ağustos 1991, § 29, Seri A no. 208-B; *Vaudelle v. Fransa*, no. 35683/97, § 35, AİHM 2001-I; ve *Bogdan v. Ukrayna*, no. 3016/16, § 32, 8 Şubat 2024)

¹ Bu hükümler, 2 Haziran 2021 tarihli ve 8/2021 sayılı “Engelli Kişilerin Hukuki Ehliyetlerini Kullanma Sürecinde Desteklenmesine İlişkin Medeni ve Usul Mevzuatının Reformuna Dair Kanun” ile değiştirilmiştir.

A. Kabul Edilebilirlik

1. Tarafların Beyanları

(a) Hükümet

43. Hükümet, başvurunun iç hukuk yollarının tüketilmemiş olması nedeniyle kısmen kabul edilemez ilan edilmesi gerektiğini ileri sürmüştür. Başvurucunun savunmasını hazırlamada yaşadığı zorluklara dair şikâyetlerinin, Anayasa Mahkemesi'ne yapılan amparo başvurusunda ayrı bir şikâyet olarak yeterince öne sürülmemiş olduğunu savunmuştur. Başvurucu ne amparo başvurusunda ne de temyiz başvurusunda, duruşmaya görüntülü bağlantı ile katılmamış olmasının ya da yasal temsilcinin duruşmada hazır bulunmamasının savunmasını olumsuz etkilediğini ileri sürmemiştir. Hükümet ayrıca, 2019 Ocak ayındaki duruşmanın başında, başvurucunun avukatının yalnızca yeni deliller sunmuş ve davanın düşürülmesini talep etmiş olduğunu, savunmanın hazırlanmasında herhangi bir zorluk yaşandığını ileri sürmediğini ya da usule ilişkin herhangi bir uyarılama (örneğin video konferansla katılım veya yasal temsilcinin hazır bulunması) talep etmediğini belirtmiştir. Ayrıca, avukatın 26 Temmuz 2018 tarihli Audiencia Provincial kararına (bkz. yukarıda paragraf 22) itiraz etmemiş olduğunu vurgulamıştır. Son olarak, başvuru 11 Ekim 2016 tarihli kısıtlılık kararına karşı da itirazda bulunmamış ya da kararın gözden geçirilmesini talep etmemiştir.

(b) Başvurucu

44. Başvurucu, Sözleşme'nin 35. maddesinin iç hukuk yollarının tüketilmesine ilişkin koşulunun aşırı şekilcilikle uygulanmaması gerektiğini savunmuştur. Anayasa Mahkemesi'ne yapılan bireysel başvurunun şeklen tek bir iddiaya dayanmış olduğunu, ancak esasen İspanya Anayasası'nın 24. maddesi uyarınca iki farklı şekilde ihlal meydana geldiğini ileri sürmüştür: ceza davasında savunmaya ilişkin delillerden yararlanma hakkının (24. madde § 2) ve etkili yargısal koruma ile savunma hakkının (24. madde § 1) ihlali. Ayrıca, savunmanın hazırlanmasındaki güçlüklerin duruşmada gündeme getirilmemiş olmasının, yeni bir unsur olmamasından kaynaklandığını, zira Audiencia Provincial'in daha önce başvurucunun savunma hakkının korunmasına yönelik tedbirlerin belirtilmiş olduğu bir adli tıp raporu talep etmiş olduğunu belirtmiştir (bkz. yukarıda 14 ve 16. paragraflar). Bu nedenle iç hukuk yollarının usulüne uygun biçimde tüketilmiş olduğunu savunmuştur.

2. Mahkemenin Değerlendirmesi

45. Mahkeme, iç hukuk yollarının tüketilmesi kuralının amacının, söz konusu ihlallerin Mahkeme'ye taşınmadan önce, Sözleşmeciler Devletlere bu ihlalleri önleme veya giderme – genellikle yargı yoluyla – imkânı tanımak

olduğunu hatırlatmıştır. Bu kural, “bir miktar esneklikle ve aşırı şekilcilikten uzak” uygulanmalıdır; Mahkeme’ye yapılacak şikâyetlerin, iç hukukta öngörülen şekil şartları ve süre sınırlarına uyularak, en azından öz itibarıyla ulusal makamlara sunulmuş olması yeterli kabul edilmiştir (bkz. *Castells v. İspanya*, 23 Nisan 1992, § 27, Seri A no. 236; *Fressoz ve Roire v. Fransa* [BD], no. 29183/95, § 37, AİHM 1999-I). Tükenmeme itirazında bulunan Hükümet, söz konusu yolun teoride ve pratikte etkili olduğunu, başvuru açısından erişilebilir olduğunu, şikâyetlerine çözüm sağlayabilecek nitelikte olduğunu ve başarı şansı sunduğunu ortaya koymakla yükümlüdür. Ancak bu yükümlülük yerine getirildikten sonra, başvuru ileri sürülen yolun gerçekten tüketildiğini, somut olayda etkisiz ya da yetersiz olduğunu ya da kendisini bu yükümlülükten muaf kılan özel koşulların mevcut olduğunu ispat etmek durumundadır. (bkz. *Tiba v. Romanya*, no. 36188/09, § 21, 13 Aralık 2016, ve devamındaki atıflar.).

46. Mevcut davada Mahkeme, Hükümetin birden fazla iç hukuk yoluna atıfta bulunmuş olduğunu ancak bu yolların kullanılmasının iç hukuk mahkemeleri nezdinde belirli usuli uyarlamaların kabul edilmesine yol açtığını gösteren herhangi bir örnek sunmadığını not etmiştir. Mahkeme ayrıca, başvuru akıl sağlığına ilişkin meselenin iç hukuk makamları önünde birden fazla kez gündeme getirilmiş olduğunu da gözlemlemiştir. Her ne kadar başvuru iddiaları esasen yargılamaya katılamayacak durumda olduğu ve bu nedenle davanın düşürülmesi gerektiği yönünde odaklanmış olsa da, bu talebi destekleyen çeşitli belgelerde başvuru geçmişte çeşitli ruhsal rahatsızlıklar yaşadığına ve bilişsel yetilerinin bozulduğuna dair ifadeler yer almıştır. Mahkeme’ye göre, bu unsurlar, başvuru yargılamaya etkin katılım kapasitesi konusunda iç hukuk mahkemelerinin dikkatini yeterince çekmiş ve bu durum ilgili iç hukuk düzenlemeleriyle de uyumlu olmuştur. Son olarak, olayların yaşandığı dönemde, yaşlı bireyler veya engelliler için özel usuli uyarlamaları açıkça düzenleyen herhangi bir yasal hükmün mevcut olmadığı görülmüştür (bkz. yukarıda 38. paragraf).

47. Yukarıda belirtilen hususlar ışığında, Mahkeme, başvuru Sözleşme’nin 35 § 1. maddesi uyarınca iç hukuk yollarını tüketmiş olduğu varsayımıyla incelemeye devam etmiştir. Buna göre, Hükümetin ön itirazı reddedilmiştir.

48. Başvuru, Sözleşme’nin 35. maddesinde listelenen diğer gerekçelerle açıkça dayanaktan yoksun olmadığı gibi, başka bir nedenle de kabul edilemez bulunmamıştır. Bu nedenle başvuru kabul edilebilir olduğuna karar verilmiştir.

B. Esas

1. Tarafların Beyanları

(a) Başvurucu

49. Başvurucu, savunmayı yeterli şekilde hazırlama hakkının, sanık ile avukatı arasında etkin bir iletişim kurulmasını ve sanığın kendisine yöneltilen suçlamalara ilişkin soruları anlayıp yanıtlayabilmesini kapsadığını ileri sürmüştür. Bu nedenle, sanığın, kendisine yöneltilen suçlamaları anlayamamasına ve bu suçlamalara ilişkin soruları uygun şekilde cevaplayamamasına neden olan bilişsel bir farklılık yaşaması durumunda, yeterli bir savunmanın yapılmasının mümkün olamayacağını belirtmiştir. Başvurucu, Devletlerin, hukuk sistemlerinin Sözleşme'nin 6. maddesiyle uyumlu olmasını sağlama noktasında geniş takdir yetkisine sahip olduğunu kabul etmiştir. Buna göre, İspanyol iç hukuk sisteminde bu bağlamdaki güvenceler, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 383. maddesi ile Ceza Kanunu'nun 101. maddesi tarafından sağlanmıştır (bkz. yukarıda 36 ve 37. paragraflar) ve bu konuda Yüksek Mahkeme içtihadına atıfta bulunmuştur (bkz. yukarıda 32. paragraf)

50. Başvurucu, Haziran ve Ekim 2018 tarihli adli tıp raporlarının sonuçlarının, zihinsel sağlık durumunun doğrulanması amacıyla ek delillere ihtiyaç olduğunu ortaya koyduğunu ifade etmiştir; özellikle de *Audiencia Provincial* tarafından talep edilen raporlar ile kendisi tarafından sunulan raporlar arasında geçen zaman göz önünde bulundurulduğunda bu ihtiyaç daha da belirginleşmiştir. Ayrıca, Mayıs 2018 tarihli adli tıp raporunda belirtilmiş olan usuli uyarlamaların (bkz. yukarıda 16. paragraf) iç hukuk mahkemeleri tarafından dikkate alınmamış olduğunu ileri sürmüştür. Bu adli raporda önerilen uyarlamalara uyulmaması nedeniyle adil yargılanma hakkı ihlal edilmiştir. Başvurucu ayrıca, yasal temsilcinin avukata bazı bilgi ve belgeleri sunmuş olmasının, yargılama sırasında kendisine sağlanması gereken yardımın yerini tutmadığını, özellikle kendisine yöneltilen soruları anlayıp cevaplayabilmesi açısından bu desteğin gerekli olduğunu belirtmiştir.

(b) Hükümet

51. Hükümet, yargılamanın genel anlamda adil yürütülmüş olduğunu ileri sürmüştür. İç hukuk mahkemeleri, başvurunun iki adli tıp uzmanı tarafından muayene edilmesini sağlamış ve bu uzmanlar, başvurunun yalnızca orta düzeyde bilişsel bozukluk sergilediğini, bunun ise yargılamaya katılmasına ya da kendisine yöneltilen suçlamaları ve yargılamanın sonuçlarını anlamasına engel teşkil etmediğini raporlamıştır. *Audiencia Provincial*, başvuru tarafından sunulmak istenen ek delilleri incelemiş ve önceki tespitlerle çelişmediği kanaatine, keyfi ya da mantıksız olmayan gerekçelerle varmıştır.

52. Hükümet, başvurunun yalnızca kısmi vesayet altına alınmış olduğunu ve bu durumun, bazı işlemler için üçüncü bir kişinin yardımını alacağı anlamına geldiğini, ancak bu kişinin kendisini temsil edeceği anlamına gelmediğini belirtmiştir. Kısıtlılık kararında açıkça, başvurunun devam eden ceza yargılamalarında ehliyetsizliğinin etkisinin bu yargılamalar çerçevesinde belirlenmesi gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca iç hukuk mahkemeleri, yargılamanın her aşamasında başvurunun bir avukat tarafından temsil edilmesini sağlamış ve bu durum savunma hakkının teminat altına alınması açısından yeterli kabul edilmiştir. Vesayet altındaki kişinin rolü başvurucuyu temsil etmek olmadığından, vesilin yargılamaya katılmasının ya da *Audiencia Provincial*'deki duruşmada hazır bulunmasının gerekli olmadığı belirtilmiştir. Her hâlükârda, avukatın vesilden bilgi alabildiği vurgulanmıştır.

53. Hükümet, her hâlükârda başvurunun savunmasının hangi somut şekilde olumsuz etkilendiğini ileri sürmemiş olduğunu belirtmiştir. Yargılama 2013 yılında başlamış ve o tarihten itibaren başvurunun dosyaya erişimi ve savunmasını hazırlaması için geniş bir zamanı olmuştur. Ayrıca başvuru duruşmalar sırasında sessiz kalmış ve bu durum aleyhine herhangi bir çıkarım yapılmasına yol açmamıştır. Mahkûmiyet kararı ise kapsamlı delillere dayandırılmıştır.

2. *The Court's assessment*

(a) Genel kurallar

54. Adil yargılanma koşullarına uygunluğun değerlendirilmesi, her somut olayda yargılamanın tümünün gelişimi dikkate alınarak yapılmış; tekil bir unsurun veya olayın yalıtılmış biçimde değerlendirilmesine dayandırılmamıştır. Bununla birlikte, bazı durumlarda belirli bir unsurun, yargılamanın daha erken bir aşamasında adillığın değerlendirilmesine imkân verecek ölçüde belirleyici olması ihtimali tamamen dışlanmamıştır (bkz. *Beuze v. Belçika [BD]*, no. 71409/10, § 121, 9 Kasım 2018). Yargılamanın bütününe ilişkin adillığı değerlendirirken, Mahkeme uygun olduğunda, ceza yargılamalarında tipik olarak ortaya çıkan usuli durumlar bakımından adil yargılanma gerekliliklerini örnekleyen ve 6. maddenin 3. fıkrasında yer alan asgari hakları dikkate almıştır. Bu nedenle, söz konusu haklar, 6. maddenin 1. fıkrasında düzenlenen ceza yargılamalarında adil yargılanma kavramının özel yönleri olarak görülmüştür (örneğin bkz. *Salduz v. Türkiye [BD]*, no. 36391/02, § 50, AİHM 2008; *Gäfgen v. Almanya [BD]*, no. 22978/05, § 169, AİHM 2010; *Dvorski v. Hırvatistan*, no. 25703/11, § 76, AİHM 2015; ve *Schatschaschwili v. Almanya [BD]*, no. 9154/10, § 100, AİHM 2015). Bununla birlikte, bu asgari haklar kendileri başlı başına bir amaç teşkil etmemiştir: bu hakların esas amacı, ceza yargılamalarının bütününde adillığın sağlanmasına katkıda bulunmak olmuştur (bkz. yukarıda anılan

Beuze, § 122; ayrıca bkz. *Mayzit v. Rusya*, no. 63378/00, § 77, 20 Ocak 2005; ve *Seleznev v. Rusya*, no. 15591/03, § 67, 26 Haziran 2008).

55. 6. maddenin 3 (b) bendi ile belirtilmiş olan ve sınırlı olmayan bir liste halinde sunulmuş “savunma hakları”, her şeyden önce, iddia makamı ile savunma arasında mümkün olduğunca bir eşitlik kurulmasını sağlamak amacıyla düzenlenmiştir. Sanığa tanınması gereken imkânlar, yalnızca savunmasını hazırlamasına yardımcı veya yardımcı olabilecek olanlarla sınırlı tutulmuştur (bkz. yukarıda anılan *Mayzit*, § 79).

56. 6. maddenin 3 (b) bendi, sanık adına yürütülen esaslı savunma faaliyetinin, esas yargılamaya hazırlık sürecinde “gerekli” olan her şeyi kapsayabileceğini öngörmüştür. Sanık, savunmasını uygun şekilde ve hiçbir kısıtlamaya maruz kalmadan, yargılama makamı önünde tüm savunma argümanlarını sunabilecek biçimde düzenleyebilme imkânına sahip olmuştur; bu suretle yargılamanın sonucunu etkileyebilme şansı da doğmuştur. Bir suç ile itham edilen herkesin sahip olması gereken imkânlar, savunmasını hazırlamak amacıyla yargılama süresince gerçekleştirilen soruşturma sonuçlarını öğrenme hakkını da içermiştir (bkz. *Yüksel Yalçınkaya v. Türkiye [BD]*, no. 15669/20, § 306, 26 Eylül 2023).

57. Sanığa tanınan zaman ve imkânların yeterliliği meselesi, her somut olayın kendi koşulları çerçevesinde değerlendirilmiştir (bkz. *Iglin v. Ukrayna*, no. 39908/05, § 65, 12 Ocak 2012).

58. 6. madde bütünsel olarak okunduğunda, bir sanığın ceza yargılamasına etkin şekilde katılma hakkını güvence altına almıştır. Genel olarak bu hak, yalnızca duruşmada hazır bulunma değil, aynı zamanda yargılamayı iştirak ve takip etme hakkını da içermiştir (bkz. *G. v. Fransa*, no. 27244/09, § 52, 23 Şubat 2012). Mahkeme ayrıca, zihinsel engelleri nedeniyle kendi adına hareket etme kapasitesine tam olarak sahip olmayan kişilerin çıkarlarını korumak amacıyla özel usuli güvencelerin gerekli olabileceğini de belirtmiştir (bkz. yukarıda anılan *Vaudelle*, § 60 ve ilgili atıflar). Buna ek olarak, Mahkeme, zihinsel yetileri zayıflamış kişilere yöneltilen ciddi suçlamalar söz konusu olduğunda, ulusal makamların adaletin düzgün işletilmesi adına ek önlemler almak zorunda olduklarını ifade etmiştir (aynı karar, § 65)..

59. Modern hukuk sistemlerinin karmaşıklığı dikkate alındığında, tipik zekâ seviyesine sahip birçok yetişkin dahi, duruşma salonunda yaşanan tüm süreçleri ve değişimleri tam olarak kavrayamamaktadır; bu nedenle Sözleşme, 6. maddenin 3 (c) bendinde hukuki temsile sahip olma hakkının önemini vurgulamıştır (bkz. *S.C. v. Birleşik Krallık*, no. 60958/00, § 29, AİHM 2004-IV). Ancak “etkin katılım”, bu bağlamda, sanığın yargı sürecinin niteliğini ve kendisi açısından söz konusu olan hususları, örneğin verilebilecek cezanın önemini, genel hatlarıyla anlayabilmesini varsaymıştır. Sanık, gerektiğinde bir tercüman, avukat, sosyal hizmet görevlisi veya arkadaşının yardımıyla mahkemede söylenenlerin genel çerçevesini kavrayabilmiş olmalıdır. Sanık, iddia makamı tanıklarının beyanlarını takip

edebilmiş, eğer temsil ediliyorsa, kendi avukatlarına olaylara ilişkin kendi versiyonunu aktarabilmiş, katılmadığı beyanları işaret edebilmiş ve savunması için ortaya konması gereken hususlardan onları haberdar edebilmiş olmalıdır (aynı karar, § 29). Bir davanın koşulları, Sözleşmecî Devletlerin başvuruçunun yargılamaya etkin katılımını sağlamak amacıyla olumlu önlemler almasını gerektirmiştir (bkz. *Liebreich v. Almanya* (karar), no. 30443/03, 8 Ocak 2008).

(b) Yukarıdaki ilkelerin mevcut davaya uygulanması

60. Mevcut davada belirlenmesi gereken husus, yargılamanın yürütülme biçiminin, başvuruçunun adil yargılanma hakkından etkin şekilde yararlanmasını temin edip etmediği ve onun savunma haklarını kullanmasına ve yargılamaya etkin şekilde katılmasına imkân tanıyıp tanımadığı olmuştur.

61. Mahkeme, öncelikle başvuruçunun avukatlarının, başvuruçunun zihinsel sağlık durumunu birden çok kez gündeme getirmiş olduğunu gözlemlemiştir; bu husus, esas olarak davanın bu nedenle düşürülmesinin talep edilmesi amacıyla ileri sürülmüştür (bkz. yukarıda 13, 14, 20-22 ve 26. paragraflar). *Audiencia Provincial*, başvuruçunun iki adli tıp uzmanı tarafından muayene edilmesi talebini kabul etmiştir (bkz. 13 ve 14. paragraflar) ve bu uzmanların vardığı sonuçlara dayanarak, başvuruçunun yargılamanın kapsam ve amacını anlayacak yeterli kapasiteye sahip olduğu kanaatine ulaşmış ve davanın düşürülmesi yönündeki talebi reddetmiştir (bkz. 22, 26 ve 30. paragraflar). Yüksek Mahkeme de, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 383. maddesi uyarınca davanın düşürülmesini gerektirecek eşiğe ulaşılmadığını teyit etmiştir (bkz. 32. paragraf).

62. Mahkeme, başvuruçunun zihinsel sağlık durumu nedeniyle davanın düşürülmesi gerekip gerekmediği hususunda iç hukuk mahkemeleri tarafından ulaşılan sonuçlardan ayrılmayı gerektiren bir neden görmemiştir. Bu bağlamda, başvuruçunun durumunu inceleyen çeşitli adli tıp raporlarının hiçbirinin, onun yargılanamayacak veya yargılamanın kapsam ve amacını anlayamayacak durumda olduğunu tespit etmemiş olduğunu gözlemlemiştir (bkz. 13, 16, 20 ve 25. paragraflar).

63. Bu nedenle Mahkeme, başvuruçunun zihinsel sağlık durumunun, yargılamanın düşürülmesini gerektirecek düzeyde olmamakla birlikte, onun yargılamaya etkin katılımını sağlamak amacıyla iç hukuk makamları tarafından başka usuli uyarlamaların yapılmasını gerektirip gerektirmediğini değerlendirmek zorunda kalmıştır. Böyle bir uyarlama yapılmamış olması hâlinde, başvuruçuya karşı yürütülen ceza yargılamasının bütününe adil kabul edilip edilemeyeceği değerlendirilmiştir.

64. Mahkeme, her somut olayın koşullarına göre, Sözleşmecî Devletlerin, yargılamaya dâhil olan kişilerin sürece etkin şekilde katılımını sağlamak amacıyla olumlu önlemler almakla yükümlü olabileceğini tekrar etmiştir (bkz. 59. paragraf). Bu olumlu yükümlülük, zihinsel yetileri sınırlı

olan ve kendi adına hareket etmekte tam kapasiteye sahip olmayan kişilere yönelik usuli uyarlamaların sağlanmasını da içermiştir (bkz. 58. paragraf).

65. Mahkeme, bu bağlamda, İspanya’da 2021 ve 2023 yıllarında yaşlı bireylerin ve engelli kişilerin usuli haklarını güçlendiren yasal değişikliklerin kabul edilmiş olduğunu ve bu değişikliklerin, talep edilmesi hâlinde ve/veya uygun görüldüğünde, usuli uyarlamaların sağlanması yoluyla söz konusu bireylerin yargılamaya etkin katılım hakkından yararlanmasına olumlu katkı sağladığını not etmiştir. Ancak bu gelişmeler, mevcut davanın olaylarının yaşandığı tarihten sonra gerçekleşmiştir ve Mahkeme’nin inceleme konusu dışında kalmıştır. Mahkeme’nin görevi, yalnızca somut olayın koşulları ve ilgili iç hukuk hükümleri ışığında yargılamanın adil olup olmadığını ve başvurucunun 6. madde kapsamındaki haklarına riayet edilip edilmediğini incelemekle sınırlı kalmıştır.

66. Mahkeme, öncelikle, başvurucunun Ocak 2019’daki duruşmada kendi seçtiği bir avukat tarafından temsil edilmiş olmasının, savunmasını etkin şekilde yapabiliyor yapmadığını değerlendirme bakımından önemli bir unsur teşkil ettiğini belirtmiştir (bkz. *Liebreich*, yukarıda anılan; karşılaştır *Vaudelle*, yukarıda anılan). Ayrıca, bu avukatın – başvurucuyu daha önce temsil etmiş olan adli yardım avukatının aksine (bkz. 14. paragraf) – herhangi bir özel usuli uyarlama talebinde bulunmadığı, sadece yargılamanın düşürülmesini istemiş olduğu gözlemlenmiştir. Bu durum, başvurucu için daha avantajlı görülen sonucu hedefleyen bir savunma stratejisi olarak değerlendirilebileceği gibi, iç hukuk mahkemeleri tarafından da, usuli uyarlamaların başvurucunun savunmasına katkı sağlamayacağı ve bizzat avukatı tarafından da gerekli görülmediği şeklinde yorumlanmış olabilir. Ayrıca, başvurucu ve avukatı duruşmada hazır bulunmuş ve mahkemeye hitap etme imkânına sahip olmuşlardır (karşılaştır *Vaudelle*, yukarıda anılan); ancak adli tıp raporunda uyarlama ihtiyacına işaret edilmesine rağmen (bkz. 14. paragraf), taraflardan hiçbiri böyle bir uyarlamaya ihtiyaç olduğunu belirtmemiştir. Olayların yaşandığı dönemde yürürlükte olan iç hukuk, hangi uyarlamaların talep edilebileceğini açıkça düzenlenmemiştir (bkz. 38. paragraf); bununla birlikte başvurucu, iç hukukta böyle bir talebi engelleyen ya da uygulamada bunun imkânsız olduğunu ortaya koyan herhangi bir hükme atıfta bulunmamıştır (bkz. *Golubev v. Rusya* (karar), no. 26260/02, 9 Kasım 2006). Mahkeme’ye göre, başvurucu duruşmaya hazır olmadığını veya bir yardıma ihtiyaç duyduğunu düşünmüşse, kendisinin ve avukatının bu durumu yetkililere bildirme yükümlülüğü doğmuştur (bkz. *Hasáliková v. Slovakya*, no. 39654/15, § 68, 24 Haziran 2021). Başvurucunun zihinsel kapasitesindeki azalmanın, kendi yaşadığı güçlükleri fark etmesini engelleyecek seviyede olduğuna dair bir iddia ileri sürülmemiştir ve her hâlükârda, kendisine yardım eden avukatların, gerekli uyarlama tedbirlerinin ihtiyaç olup olmadığını değerlendirebilecek ve türünü belirleyebilecek durumda oldukları açıktır.

67. Mahkeme ayrıca, başvuruçunun avukatları tarafından yapılan, yargılamanın düşürülmesi ve yeni adli tıp raporlarının kabul edilmesi yönündeki taleplerin, iç hukuk mahkemeleri tarafından gerektiği gibi ele alınmış olduğunu gözlemlemiştir. Mahkemeler, zihinsel kapasite azalması iddialarına tam dikkat göstererek iki ek adli tıp raporu talep etmiş; bu raporların sonuçlarını değerlendirmiş ve başvuruçunun tarafından sunulan ek adli delillerin reddine gerekçeli kararlarla yanıt vermiştir. Mahkeme'ye göre, bu adımlar, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 381 ve 383. maddelerinde öngörülen iç hukuk hükümlerine uygunluk açısından yeterli görülmüştür. Son olarak, iç hukuk mahkemelerinin kararlarında, kısıtlılık süreci ile ceza yargılaması sürecinin paralel yürütüldüğünü ve vesilin duruşmaya katılmasının gerekli görülmediğini gözlemlemiş oldukları da dikkate alınmıştır (bkz. 17. paragraf).

68. Her ne kadar iç hukuk mahkemeleri, 22 Mayıs 2018 tarihli adli tıp raporunda belirtilmiş olan uyarlamaların gerekli olup olmadığını değerlendirmemişse de, Mahkeme'ye göre bu tedbirlerin gerekliliği – niteliği dikkate alındığında – başvuruçunun ile doğrudan temas hâlinde olan kendisi ve avukatları tarafından en iyi şekilde değerlendirilebilecek bir husus olmuştur. Onlar tarafından bu uyarlamaların değerlendirilmesi yönünde somut bir talepte bulunulmamış olması nedeniyle, Mahkeme'ye göre, somut olayın koşulları altında, iç hukuk mahkemeleri bu uyarlamaları kendiliğinden sunmak veya değerlendirmekle yükümlü tutulmamıştır.

69. Son olarak Mahkeme, başvuruçunun ne iç hukuk mahkemeleri önünde ne de AİHM önünde, uyarlama tedbirlerinin eksikliğinin yargılamanın genel adilliği üzerinde belirli bir etkisi olduğunu ortaya koymadığını gözlemlemiştir. Bu bağlamda, Ocak 2019'daki duruşmada başvuruçunun kendi seçtiği bir avukatın yardımıyla susma hakkını kullandığı not edilmiştir. İç hukuk mahkemeleri, başvuruçunun beyanlarına, suçlu olup olmadığını değerlendirmek veya eylemlere katılımını incelemek amacıyla dayanmış değildir; sadece başvuruçunun kendisine yöneltilen yargılamanın konusu ve sonuçlarını anlayabilecek kapasitede olduğunu doğrulamak amacıyla ifadesine atıf yapmışlardır (bkz. 30. paragraf). Mahkeme ayrıca, başvuruçunun mahkûmiyetinin çeşitli delillere dayandırılmış olduğunu ve vergiye ilişkin suçlarda yer alan mali ve teknik yönler dikkate alındığında, belgelere verilen önemin yüksek olduğunu da dikkate almıştır (bkz. 28-29. paragraflar). Başvuruçunun, başka bir kişinin yardımının sağlanmaması veya video bağlantı ile ifade verme imkânının sunulmaması gibi usuli uyarlamaların yokluğunun, susma hakkını kullanma kararını etkilediğini ya da savunma yönünde ifade vermesini engellediğini veya caydırdığını ileri sürmemiştir (karşılaştır *Hasáliková*, yukarıda anılan, §§ 45-48 ve 66).

70. Bu nedenle Mahkeme, başvuruçuya karşı yürütülen ceza yargılamasının, Sözleşme'nin 6. maddesinin 1 ve 3. fıkraları kapsamında öngörülen gerekliliklerle uyumlu olmasını sağlamak amacıyla ulusal yargı

makamları tarafından atılan adımların yetersiz olduğunu kabul etmemiştir: başvurucunun yargılamanın her aşamasında bir avukat tarafından temsil edilmesi sağlanmıştır; başvurucunun suçlamaları ve ceza yargılamasının kapsamını anlayıp anlamadığını belirlemek amacıyla iki adli tıp raporu talep edilmiştir; başvurucu tarafından sunulan ek raporlar incelenmiştir; ve başvurucunun susma hakkını kullanma imkânı güvence altına alınmıştır, bu durum aleyhine herhangi bir çıkarım yapılmaksızın değerlendirilmiştir.

71. Yukarıdaki hususlar ışığında Mahkeme, başvurucuyla ilgili yargılamaların bir bütün olarak ele alındığında, Sözleşme'nin 6. maddesinin 1 ve 3. fıkraları uyarınca adil yürütülmüş olduğuna karar vermiştir. Bu nedenle, anılan maddenin ihlal edilmediğine hükmetmiştir.

BU NEDENLERLE, MAHKEME OYBİRLİĞİYLE,

1. *Başvurunun kabul edilebilir olduğuna;*
2. *Sözleşme'nin 6. maddesinin 1. ve 3. fıkralarının ihlal edilmediğine karar vermiştir;*

İşbu karar, Mahkeme İç Tüzüğü'nün 77. maddesinin 2. ve 3. fıkraları uyarınca 13 Mart 2025 tarihinde İngilizce olarak kaleme alınmış ve yazılı şekilde bildirilmiştir.

Victor Soloveytchik
Yazı İşleri Müdürü

Mattias Guyomar
Başkan

Sözleşme'nin 45. maddesinin 2. fıkrası ve Mahkeme İç Tüzüğü'nün 74. maddesinin 2. fıkrası uyarınca, Yargıç Elósegui'nin Yargıç Mourou-Vikström'ün katılımıyla kaleme aldığı aynı yöndeki görüş bu karara eklenmiştir.

YARGIÇ ELÓSEGUI’NİN, YARGIÇ MOUROU-VIKSTRÖM’ÜN KATILIMIYLA KALEME ALMIŞ OLDUĞU AYNI YÖNDEKİ GÖRÜŞ

1. Başvurunun kabul edilebilir bulunması ve Sözleşme’nin 6. maddesinin 1. ve 3. fıkralarının ihlal edilmediği yönündeki tespitler bakımından meslektaşlarıma katılıyorum. Bu aynı yöndeki görüşümle ortaya koymak istediğim husus, ceza yargılamalarında sanığın zihinsel bir farklılık nedeniyle başka bir kişinin yardımına ya da başka türden bir usuli uyarlamaya ihtiyaç duyduğu hâllerde, suçlamaları anlayabilmesini ve savunma haklarının korunmasını sağlamak amacıyla usuli uyarlamalar yapılabilmesine ilişkin olarak İspanyol hukuk sisteminde geçmişte de mevcut ve hâlen de devam etmekte olan çeşitli boşlukların bulunduğu².

2. Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 383. maddesi yalnızca sanığın tam ehliyetsiz olduğu durumlarda ceza yargılamasının durdurulmasına imkân tanımıştır:

Suçun işlenmesinden sonra bir zihinsel rahatsızlık ortaya çıkarsa ve hazırlık soruşturması tamamlanmışsa, yetkili mahkeme, sanık iyileşene kadar davanın durdurulmasına karar vermiştir ve Ceza Kanunu’nun, suçu zihinsel rahatsızlık hâlinde işlemiş olanlara ilişkin hükümleri sanık hakkında da uygulanır”.

Ayrıca, bu hüküm sadece sanığın iyileşebileceği ve ceza yargılamasının yeniden başlatılabileceği varsayıldığında uygulanabilir. Sanığın iyileşmesinin mümkün olmadığı, örneğin Alzheimer hastalığı veya demans gibi rahatsızlıklarda ne olacağı hakkında herhangi bir düzenleme bulunmamıştır³. Aslında bu boşluk, Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 383.

²Grima Lizandra, Vicente, “El derecho de defensa del imputado con graves anomalías psíquicas”, *Revista Jurídica de la Comunidad Valenciana*, n° 34, 2010, s. 67-84.

s. 68: “La elección de este tema se debe a la constatación en la práctica de los múltiples problemas que se plantean en la defensa de tales imputados y la deficiente regulación normativa al respecto.”

(“Bu konu, uygulamada bu tür sanıkların savunulmasında karşılaşılan çok sayıda sorunun ve bu alandaki yetersiz yasal düzenlemenin tespit edilmiş olmasından dolayı seçilmiştir.”)

Ayrıca bkz. Farto Piay, T., “El enjuiciamiento penal de las personas con problemas de salud mental”, *Estudios Penales y Criminológicos*, cilt XLI (2021). <https://doi.org/10.15304/epc.41.6718>. ISSN 1137-7550: s. 895-935.

³Tomé García, José Antonio, “Particularidades de la instrucción en el proceso penal cuando el investigado presenta indicios de enfermedad o trastorno mental (LECrím y Anteproyecto de 2020) (1)”, LA LEY Penal n° 151, Temmuz-Ağustos 2021: Los presupuestos psíquicos de la responsabilidad penal, N° 151, 1 Temmuz 2021, Wolters Kluwer Yayınevi. Dipnot 23: “Zihinsel bir engeli bulunan ve bu durumdan iyileşemeyecek olan bir sanığın duruşmaya fiziksel olarak katılabilir durumda olmasına rağmen yargılamayı anlayamayacak olması hâli için özel bir düzenleme bulunmamış olmakla birlikte, bu durumun yalnızca

maddesinin tam ve kısmi ehliyetsizlik arasında bir ayrım yapmamasından kaynaklanmıştır. Uygulamada bu hüküm yalnızca tam ehliyetsizlik hâllerinde uygulanmıştır.⁴

3. Dahası, zihinsel bir hastalık sonucu kısmen ehliyetsiz olan bir sanığın ceza yargılamasına katılabilecek durumda olup, bir avukat tarafından temsil edilmesine rağmen, süreci anlayabilmesi ve kendisini uygun şekilde savunabilmesi için yardıma ihtiyaç duyduğu durumlar için de herhangi bir hüküm öngörülmemiştir. Burada sorun, sanığın duruşmanın sonunda konuşma hakkını kullanma veya ifade verme hakkının sonuçlarını anlayabilecek durumda olması gerektiğidir.

4. Ceza Muhakemesi Kanunu, usuli uyarlamaların talep edilebileceğine açıkça imkân tanımadığından, başvurucunun avukatlarının 383. maddenin uygulanmasını istemeye odaklanmış olmaları anlaşılabilir olmuştur. Bu bağlamda Mahkeme, kararında, İspanyol iç hukuk makamlarının bu hususu incelediğini ve başvurucunun yargılama sürecinin farkında olduğu ve kendisine yöneltilen suçlamayı anladığı sonucuna vardıklarını kabul etmiştir (bkz. kararın 62. paragrafı); dolayısıyla Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 383. maddesinin uygulanabilir olmadığını değerlendirmiştir (bkz. 61. paragraf):

“Yüksek Mahkeme, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 383. maddesi uyarınca yargılamanın durdurulması eşiğine ulaşılmadığını teyit eder (bkz. yukarıda 32. paragraf).”

5. 2021 yılında Hukuk Muhakemeleri Kanunu, engelli kişiler için usuli uyarlamaları düzenleyen özel bir hüküm eklenerek değiştirilmiştir. Bu hüküm, 2023 yılında yaşlı kişilere ilişkin uyarlamaları da kapsayacak şekilde yeniden düzenlenmiştir. 4. maddeye göre, Ceza Muhakemesi Kanunu'nda özel bir düzenleme bulunmadığında bu Kanun ceza yargılamalarına da uygulanabilir olmuştur. Mart 2024 itibarıyla yürürlükte olan ilgili hüküm şu şekildedir:

“Madde 7 bis

1. Engelli kişileri veya ileri yaşlı kişileri ilgilendiren yargılamalarda, bu kişilerin eşit şartlarda yargılamaya katılımını sağlamak amacıyla gerekli uyarlama ve düzenlemeler yapılır; bu, kişinin kendisinin talep etmesi üzerine ya da 80 yaş veya üzerindeyse her durumda yapılır.

duruşmanın geçici olarak ertelenmesiyle (juicio oral'ün suspensión'u) sonuçlanmamış olduğu, aynı zamanda davanın çözümsüz şekilde kalacağı (archivo de la causa) sürekli bir askıya alma sonucunu da doğurmuş olduğu açıktır.” (İspanyolca özgün metinden çevrilmiştir.)

⁴ Bks. STS, 28 de mayo de 2020 - ROJ: STS 1326/2020, STS, 23 de julio de 2004 - ROJ: STS 5510/2004, AAP Girona, 09 de febrero de 2021 - ROJ: AAP GI 933/2021, AAP Murcia, a 22 de diciembre de 2022 - ROJ: AAP MU 614/2022, AAP Barcelona, a 06 de junio de 2023 - ROJ: AAP B 7267/2023, AAP Pontevedra, a 08 de mayo de 2020 - ROJ: AAP PO 497/2020, SSTS STC 65/2003 y 207/2002, SSTC 92/96, 143/2001 y 198/2003, AAP La Rioja, a 02 de mayo de 2017 - ROJ: AAP LO 223/2017).

Bu bağlamda, 65 yaş ve üzeri kişiler yaşlı olarak kabul edilmiştir. Engelli kişilere ilişkin durumlarda, uyarlama ve düzenlemeler hem taraflar veya savcılık tarafından talep üzerine hem de mahkemece re'sen yapılır. 80 yaşın altındaki yaşlı kişilere ilişkin durumlarda, düzenlemeler yalnızca kişinin talebi üzerine yapılır. 80 yaş ve üzeri kişilere ilişkin durumlarda ise uyarlama ve düzenlemeler hem kişinin talebi üzerine hem de mahkemece re'sen gerçekleştirilir. Bu düzenlemeler, gerekli olduğu her aşamada ve her usuli işlemde, özellikle iletişim süreçlerinde yapılır; bu düzenlemeler, çevreyle iletişim, anlama ve etkileşim unsurlarını da içerir. Engelli bireyler ile yaşlı kişiler, kendilerine yönelik her işlemi anlama ve anlaşılma hakkına sahiptir. Bu kapsamda:

(a) Engelli kişilere, 80 yaş ve üzeri kişilere veya bu yönde talepte bulunan yaşlı bireylere yönelik tüm yazılı ve sözlü bildirimler açık, sade ve erişilebilir bir dille, kişinin kişisel özellikleri ve ihtiyaçları gözetilerek, örneğin kolay okuma versiyonları aracılığıyla yapılır. Gerekli hâllerde, bu bilgi, engelli kişinin hukuki ehliyetini kullanmasına yardımcı olan destek kişisine de sunulur.

(b) Engelli bireylerin anlaşılması için gerekli yardım ve destek sağlanmıştır. Bu destek, yasal olarak tanınan işaret dili tercümanlığını ve sağır, işitme engelli ya da sağır kör kişiler için sözel iletişim desteğini de içerir.

(c) Engelli bireylerin anlaması ve anlaşılması amacıyla gerekli uyarlamaları yapacak bir uzmanın katılımına izin verilir.

(d) Engelli kişiler ile ileri yaşlı kişiler, yetkili makamlarla ilk temastan itibaren kendi seçecekleri bir kişi tarafından refakat edilme hakkına sahip olur.”

6. Her şeyden önce, bu hüküm, başvurucuya karşı yürütülen ceza yargılamaları sırasında ya da nihai kararın verildiği tarihte yürürlükte değildir. İkinci olarak, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na eklenmiş olan bu yeni düzenleme, ceza yargılamaları bağlamında yetersiz kalmıştır. Hukuk hâkimleri, usuli uyarlamalarla ilgilenmeye ceza hâkimlerinden daha fazla alışkındırlar; ceza hâkimleri bu tedbirleri uygulamamışlardır. Bununla birlikte, bu Kanun ceza yargılamalarına yalnızca Ceza Muhakemesi Kanunu'nda özel bir düzenleme bulunmaması hâlinde uygulanabilir olmuştur. Kırılgan gruplara mensup kişiler için usuli uyarlama kavramının uygulamada etkin şekilde hayata geçirilebilmesi için, Ceza Muhakemesi Kanunu ile Ceza Kanunu'na özel bir hüküm eklenmesi gerekmiş olabilir. İspanya, kısmi ehliyetsizliğe sahip sanıklar açısından ceza yargılamalarında uyarlama ve düzenleme yapılması konusunda çok az deneyime sahiptir. Mevcut mevzuattan, bu uyarlamaların sanık ve/veya avukatı tarafından mı talep edilmesi gerektiği, yoksa mahkemece re'sen mi yapılması gerektiği açıkça anlaşılmamıştır. Ceza süreci, fiziksel engelli sanıklarla zihinsel engelli sanıklar açısından çok farklı işlemiştir. Ayrıca, yeni düzenlemeler kapsamında (bkz. yukarıda 5. paragraf), sanığın (kısmen de olsa) ehliyete sahip olup olmadığını kimin değerlendireceği hususunun netleştirilmesi gerekmiştir. Bir adli tabibin sanığı muayene ederek başvurucunun yardım alabilmesi için ek veya özel tedbirlerin gerekli olduğunu bildirmesi hâlinde (mevcut davada olduğu gibi), hâkimlerin bu görüşe uymaları zorunlu olmamıştır.

7. Hâlen yürürlükte olan Ceza Kanunu'nun ilgili hükmü olan 289. maddesi şöyledir:

“Ehliyetsiz kişilerin vesayeti, vesayet kararında açıkça belirtilmiş işlemler bakımından vesilin yardımını sağlamayı amaçlar”.

Aynı Ceza Kanunu'nun 290. maddesi ise şöyledir:

“Ehliyetsizlik kararında vesilin hangi işlemlerde müdahalesinin gerekli olduğu belirtilmemişse, bu müdahale, bu Kanun uyarınca yargı izni gerektiren işlemlerle aynı kapsamda değerlendirilmiştir.”

8. Başvurucunun avukatının yalnızca yeni deliller sunmuş ve yargılamanın düşürülmesini istemiş olduğu, başvurucunun savunmasını hazırlamada herhangi bir zorluk yaşandığına ya da video bağlantısı yoluyla katılım veya duruşmada vekilin hazır bulunması gibi herhangi bir usuli uyarılama talebinde bulunmadığı doğrudur (bkz. kararın 43 ve 66. paragrafları); ancak aynı zamanda, ceza usulünün avukatların usuli uyarılama talep etmesine açıkça imkân tanımamış olduğu da bir gerçektir.

9. Bu durum, Mahkeme tarafından kararın 46. paragrafında kabul edilmiştir::

10. Ancak Mahkeme, adli tıp raporunda belirtilen uyarlamalara atıfla, kararın 68. paragrafında şu değerlendirmede bulunmuştur:

“...somut olayın koşullarında iç hukuk mahkemeleri bu uyarlamaları re'sen sunmak veya sağlamakla yükümlü tutulmamıştır.” Ve 69. paragrafta Mahkeme şu sonuca ulaşmıştır: “...Mahkeme, başvurucunun ne iç hukuk mahkemeleri ne de Mahkeme önünde uyarılama tedbirlerinin yokluğunun yargılamanın genel adilliği üzerinde herhangi bir somut etkisini ortaya koyduğunu gözlemlememiştir... Başvurucu, başka bir kişinin yardımı ya da video bağlantısı ile ifade verme imkânı gibi usuli uyarlamaların yokluğunun, susma hakkını kullanma kararını herhangi bir şekilde etkilediğini veya savunma lehine beyanda bulunmasına engel oluşturduğunu ya da onu caydırdığını ileri sürmemiştir (bkz. aksi yöndeki değerlendirme için Hasáliková, yukarıda anılan, §§ 45-48 ve 66).”

11. Karşılaştırmalı hukuk, Avrupa Konseyi'ne üye birçok ülkede – örneğin İrlanda, Fransa ve Lüksemburg'da – zihinsel farklılık tanısı almış kişilere ilişkin olarak ceza yargılamaları sırasında usuli uyarılama talep edilebildiğini göstermiştir. Adversaryal bir hukuk sistemine sahip olan İrlanda'da, bu tür uyarlamaların yapılmasını istemek avukatların sorumluluğunda olmuştur; hâkimin re'sen uyarılama yapması beklenmemiştir. İrlanda'da, (a) ceza yargılamasının sona erdirilmesi talebi ile (b) zihinsel farklılık veya iletişim güçlüğü yaşayan bir sanığa yargılama sırasında yardımcı olacak özel önlemlerin alınması talebi arasında net bir usuli ayırım yapılmıştır. Bunlar tamamen farklı iki prosedür olmuştur. Ayrıca, İrlanda ceza yargılamalarında mağdurlar ve sanıklar arasında özel önlemler bağlamında keskin bir ayırım yapılmıştır:

1. Mağdurlar için özel önlemlere ilişkin ayrıntılı bir yasal çerçeve mevcut olmuştur; sanıklar bu çerçeveye dâhil edilmemiştir.⁵

2. Özel önlemlere ihtiyaç duyan mağdurlar için temel yasal çerçeve, 1992 tarihli Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 14. (aracılar) ve 13. maddeleri olmuştur – ilgili mevzuat özel önlemlerin kullanımını belirli dava türleriyle (esas olarak cinsel ve şiddet suçları) sınırlamıştır. Mahkemelerin, gerekli görmeleri hâlinde, mağdurlar için 'doğal yargı yetkisi' kapsamında özel önlemler uygulamaları da mümkün olmuştur. Bu tür özel önlemler, mağdur tanıklarla ilgili olarak cinsel ve şiddet suçlarında düzenli şekilde kullanılmıştır.

12. Örneğin Fransa'da, mevzuat, ehliyetsiz bir sanığın yargılama sırasında hem bir vesayet görevlisi veya kayyım hem de avukatı eşliğinde bulunmasını zorunlu kılmıştır. Fransız hukukuna göre en azından kayyımın bilgilendirilmesi zorunlu olmuştur. Hatta, savcılığın, yargılanacak koruma altındaki yetişkinin durumundan haberdar olması ve kayyımın çağrılmasını sağlaması gerektiği dahi kabul edilmiştir. Bu durum, Fransız savcılar üzerinde ciddi bir yükümlülük yaratmıştır. Amaç, "kırılğan" bir kişiyi yargılamada yalnız bırakmamaktır. Avukat farklı türden bir yardım sağlamıştır. Fransız Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 706-113. maddesi, kayyımın veya vesilin yargılamadan haberdar edilmesini zorunlu kılmıştır. Bu bilgilendirme yükümlülüğü, duruşma tarihinin de kendisine bildirilmesini gerektirmiştir (Crim. 14 Nisan 2010, no. 09-83.503); aksi takdirde işlem geçersiz sayılmıştır. Bilgilendirme yükümlülüğünün etkili şekilde yerine getirilmediği hâllerde verilen hüküm temyize açık olmuştur (Crim. 6 Haziran 2023, no. 23-81.726). Ancak, bilgilendirmenin gecikmiş olması her zaman bir hak ihlali anlamına gelmemiştir (Crim. 28 Eylül 2010, no. 10-83.283). Bu nedenle, korunan yetişkin, kayyımın bilgi vermemesi nedeniyle menfaatinin zedelendiğini göstermek zorunda kalmıştır. Fransa ile ilgili davalarda referans kararlar *Vaudelle v. Fransa*, 2001 ve *Labergere v. Fransa*, 2006, §§ 21-22 (zorunlu hastaneye yatırma bağlamında temyize gitmenin fiilen imkânsızlığı); *G. v. Fransa*, 2012, §§ 54-57 (assize mahkemesine çıkmaya hazırlık amacıyla alınan önlemler, savunma yetisinin değerlendirilmesi ve yargılamaya katılma kapasitesi – ihlal bulunmamıştır)

⁵Delahunt, Mirian, *Vulnerable Witnesses and Defendants in Criminal Proceedings*, Clarus Press, 2024. Yazar, kitabın s. 165'inde (paragraf 17-113), İrlanda Temyiz Mahkemesi'nin bir kararına (DPP v. Harrison [2016] IECA 212) atıfta bulunmuştur. Görünüşe göre, Mahkeme bu davada, böyle bir uygulamayı öngören yasal bir çerçevenin bulunmamasına rağmen, İrlanda Anayasası ve AİHS'nin adil yargılanma hakkına ilişkin güvenceleri nedeniyle, ceza yargılamasında sanık lehine özel önlemlerin alınabileceğine hükmetmiştir. DPP v. Harrison davasında Mahkeme, böyle önlemlerin bir sanık için alınmasının, mahkemenin "doğal yargı yetkisi" ("inherent jurisdiction") kapsamında mümkün olabileceği görüşüne dayanmıştır. Bu dava, kafa travmasına bağlı olarak ciddi zihinsel sorunlar yaşamış bir kişinin sanık olduğu bir davayı konu almıştır.

olmuştur. Yakın tarihli bir dava olan *Brockhoff v. Fransa* (karar) [komite], 2023, kayyımın bilgilendirilmemesi nedeniyle korunan yetişkinin temyize başvuramaması nedeniyle düşme kararı verilmiştir.

13. İspanyol sistemi, kararın 64. paragrafında belirtildiği üzere, gerekli pozitif önlemleri daha net şekilde geliştirmeli ve iyileştirilmelidir:

“...yargılamaya dâhil olan kişilerin sürece etkin şekilde katılmalarını sağlamak amacıyla (bkz. 59. paragraf)... Bu pozitif yükümlülük, zihinsel yetileri sınırlı olduğu için kendi adına tam olarak hareket edemeyen kişilere usuli uyarlamaların sağlanmasını da içermiştir (bkz. 58. paragraf).” ve insan haklarının korunmasını temin etmelidir (bkz. 58. paragraf): “Mahkeme ayrıca, zihinsel yetileri zayıflamış kişilere yöneltilen ciddi suçlamalar söz konusu olduğunda, ulusal makamların adaletin düzgün işletilmesi adına ek önlemler almak zorunda olduklarını ifade etmiştir (aynı paragraf, § 65).”

14. Sonuç olarak, İspanyol hukuk sistemi, ceza yargılamalarında zihinsel engelli kişilerin korunmasına yönelik Sözleşme’nin güvence altına aldığı düzeyde pozitif yükümlülüklerin sağlanmasından hâlen çok uzakta kalmıştır (bkz. 59. paragraf):

2020 yılında İspanya’da bir Hukuk Muhakemeleri Kanunu Taslağı hazırlanmıştır, ancak hiçbir zaman yürürlüğe girmemiştir. Taslak şu ifadeyi içermiştir:

“b) Bir vesayet görevlisi veya kayyım atanıp atanmadığını belirlemek amacıyla gerekli araştırmalar yapılır; eğer böyle biri mevcutsa, derhâl hazır bulunması talep edilmiş ve sanığın usuli hakları hakkında bilgilendirilir... Böyle bir kişi yoksa, sanığın destek ağına mensup, bu amaçlara uygun ve menfaat çatışması bulunmayan bir aile üyesi ya da başka bir kişinin hazır bulunması sağlanır.”

Yapılması gereken daha çok şey var.

ÇEVİREN: Av. Deniz Yazgan Şenay (67004)

Başvuru Adı : A.C. v. Fransa

Başvuru No : 15457/20

Başvuru Tarihi : 30.03.2020

Karar Tarihi : 16.01.2025

Konu :

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, A.C. v. Fransa (başvuru no. 15457/20) davasında bugün açıkladığı Daire kararında, 1'e karşı 6 oyla, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 8. maddesinin (özel hayata saygı hakkı) ihlal edildiğine ve oybirliğiyle, 8. maddeyle bağlantılı olarak 13. maddenin (etkili başvuru hakkı) ihlal edilmediğine karar vermiştir.

Dava, Fransa'ya vardığında refakatçisi olmayan bir çocuk olduğunu iddia eden bir Gine vatandaşı ile ilgilidir. Başvurucu, yerel makamların kendisinin reşit olmadığına itiraz etmesi nedeniyle, Fransız çocuk koruma yasaları kapsamında öngörülen bakımı alamadığını ileri sürmüştür. Mahkeme ilk olarak, reşit olmama karinesine uygun olarak, yaş değerlendirme süreci boyunca başvurucuya geçici acil bakım verildiğini gözlemlemiştir. İdari ve tıbbi muayenelerin sonuçları, küçüklük karinesinin çürütülmesine - ve başvurucunun refakatsiz bir çocuk olarak korunmasının buna göre sona erdirilmesine yol açmıştır. Mahkeme, ilke olarak gerekli asgari usul güvencelerini sağlayan bir iç hukuk çerçevesinin varlığına dikkat çekmiştir. Ancak daha sonra, mevcut davada başvurucunun reşit olup olmadığı tartışılırken kendisine verilen eksik ve kesin olmayan bilgiler nedeniyle, reşit olmadığı yönündeki karinenin, kendisini yeterli usuli güvencelerden mahrum bırakacak şekilde çürütüldüğünü değerlendirmiştir. Mahkeme, davanın koşullarında, ilgili makamların makul bir özenle hareket etmedikleri ve başvurucunun özel hayatına saygı gösterilmesini sağlama konusundaki pozitif yükümlülüklerini yerine getirmedikleri sonucuna varmıştır. Dolayısıyla, Sözleşme'nin 8. maddesi ihlal edilmiştir.

İkinci olarak, Mahkeme, Sözleşme'nin 8. maddesinin ihlal edildiği iddiasıyla ilgili olarak başvurucunun iç hukukta başvurabileceği hukuk yollarının mevcut olduğunu değerlendirmiştir. Davanın koşulları ışığında, başvurucunun uygulamada etkili hukuk yollarına sahip olduğu kabul edilmelidir. Dolayısıyla Mahkeme, 8. maddeyle bağlantılı olarak Sözleşme'nin 13. maddesinin ihlal edilmediğine karar vermiştir.

Olaylar :

Başvurucu A.C., 26 Nisan 2004 tarihinde doğduğunu iddia eden ve Limoges'da yaşayan bir Gine vatandaşıdır.

Annesi 2018 yılında vefat eden A.C., Gine'den erkek kardeşiyle birlikte ayrılmış ve Fas'ta ondan ayrı düşmüştür. Fransa'ya vardığında, refakatsiz bir çocuk olduğunu belirtmiştir. Çocuk, 23 Ocak 2020 tarihinde Haute-Vienne bölgesinin çocuk koruma hizmetleri tarafından geçici olarak koruma altına alınmıştır.

Şubat 2020'de Cumhuriyet Savcısı tarafından yaptırılan bir adli tıp muayenesi, başvuruçunun biyolojik yaşının 18'in üzerinde olduğunu, ancak o zamanki bilimsel bilgi durumunda kesin bir sonuca varılamayacağını tespit etmiştir.

6 Mart 2020'de savcı, bakım tedbirlerinin artık gerekli olmadığına karar vermiş ve Haute-Vienne Bölge Konseyi Başkanı, 9 Mart 2020'de geçici acil bakımı sona erdirmiştir. A.C. daha sonra kalmakta olduğu otelden ayrılmıştır. Beyanlarına göre, kendisini hiçbir kaynağı, kalacak yeri, irtibat kişisi veya yiyeceği olmadan bulmuş ve kendi başının çaresine bakmak zorunda kalmıştır.

25 Mart 2020'de A.C., bir avukatın yardımıyla Çocuk Mahkemesine başvurarak reşit olana kadar çocuk koruma hizmetlerinin himayesine alınmasını talep etmiştir. Ayrıca bu mahkemeden geçici koruma tedbiri talep etmiştir. Aynı gün, Limoges İdare Mahkemesi'ne temel bir özgürlüğün (référé liberté) korunması için acil bir başvuruda bulunmuştur. Özellikle, söz konusu mahkemenin Haute-Vienne Bölge Konseyi Başkanı'na, Çocuk Mahkemesi'nin kararını vermesine veya kamu sağlığı açısından olağanüstü halin kaldırılmasına kadar, kendisini geçici olarak bakıma alması ve gerekirse barınma, yiyecek, giyecek ve tıbbi ihtiyaçlarını karşılaması için emir vermesini talep etmiştir. Limoges İdare Mahkemesi acil başvuru hâkimi 27 Mart 2020 tarihinde başvuruyu reddetmiştir.

30 Mart 2020 tarihinde, geçici tedbir talebini değerlendiren Avrupa Mahkemesi, Mahkeme İç Tüzüğü'nün 39. maddesi uyarınca Fransız Hükümetine, karantina sona erene kadar başvurana kalacak yer ve yiyecek sağlanması gerektiğini belirtmiştir.

A.C., Limoges İdare Mahkemesi acil başvuru hâkimininin 27 Mart 2020 tarihli kararına karşı Danıştay'a temyiz başvurusunda bulunmuştur. Danıştay, başvuranın o sırada Devlet sosyal

hizmetlerinin bakımında olması nedeniyle temyiz başvurusu hakkında karar vermenin gereksiz olduğuna hükmetmiştir.

1 Temmuz 2020 tarihinde Limoges Çocuk Mahkemesi, başvuruçunun reşit olmadığına tespit edilemediğini tespit etmiş ve bakım tedbirlerinin artık gerekli olmadığına karar vermiştir. A.C. karara karşı temyize başvurmuştur.

21 Ocak 2021 tarihinde Limoges Temyiz Mahkemesi, bakım tedbirlerinin artık gerekli olmadığı yönündeki kararı bozmuştur. Başvuruçunun aslında reşit olmadığını tespit eden mahkeme, reşit olana kadar Haute-Vienne Bölge Konseyi'nin bakımına alınmasına karar vermiştir.

29 Ocak 2021 tarihinde başvuruçunun, Limoges İdare Mahkemesi acil başvuru hâkimine başvurarak, 9 Mart 2020 tarihli kararın bir sonucu olarak uğradığı zarar için Haute Vienne bölgesinin kendisine 25.000 avro geçici tazminat ödemesine karar verilmesini talep etmiştir. Daha sonra, 2 Haziran 2021 tarihinde Limoges İdare Mahkemesi'ne başvurarak, Haute-Vienne bölgesinin kendisine aynı karar nedeniyle uğradığı zarar için nihai tazminat olarak 30.000 avro ödemesini talep etmiştir.

Limoges İdare Mahkemesi, 9 Aralık 2021 tarihinde, geçici tazminat başvurusu ile nihai tazminat başvurusunu, başvuruçunun 9 Mart 2020 tarihli kararın iptali için yaptığı başvuru ile birleştirmiştir. Ardından, tüm başvuruları kabul edilemez bularak reddetmiştir.

Bordeaux İdari İstinaf Mahkemesi, 2 Haziran 2022 tarihli bir kararla, başvuruçunun 9 Aralık 2021 tarihli karara karşı yaptığı temyiz başvurusunu, ilk derece kararına karşı temyiz başvurusu yapılamayacağı gerekçesiyle Danıştay'a göndermiştir. Danıştay, İdari Mahkemeler Kanunu'nun L. 822-1 maddesi uyarınca temyizi kabul etmeyi reddetmiştir.

İhlal İddiaları :

Başvuruçunun, 3. maddeye (insanlık dışı ve aşağılayıcı muamele yasağı) ve 3. maddeyle bağlantılı olarak 13. maddeye (etkili başvuru hakkı) dayanarak, ilk olarak, yerel makamların gözetiminde olmadığı ve henüz reşit olmadığı dönemdeki yaşam koşullarından ve ikinci olarak, Sözleşme'nin 3. maddesi kapsamındaki şikayetlerine ilişkin olarak kendisine etkili bir başvuru yolunun sunulmamasından şikayetçi olmuştur.

Ayrıca, 8. maddeye (özel hayata ve aile hayatına saygı hakkı) dayanarak, yerel makamların kendisini refakatsiz bir çocuk olarak tanımayı reddetmesinden kaynaklanan koruma eksikliğinin, özel hayatına saygı hakkının ihlali olarak görülmesi gerektiğini savunmuştur.

Son olarak, 6 § 1 maddesine (adil yargılanma hakkı) ve 8. maddeyle bağlantılı olarak 13. maddeye dayanarak, çocukken bakımının reddedilmesi kararıyla ilgili olarak etkili bir hukuk yoluna sahip olmadığını ileri sürmüştür. Bu durumun, özellikle, askıya alma etkisi olan bir telafi yolunun bulunmamasından ve reşit olmadığını desteklemek için sunduğu kanıtların değerlendirilmesinden kaynaklandığını iddia etmiştir.

Başvuru 30 Mart 2020 tarihinde Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne yapılmıştır.

Karar, aşağıdaki şekilde yedi yargıçtan oluşan bir Daire tarafından verilmiştir:

María Elósegui (İspanya), Başkan,

Mattias Guyomar (Fransa),

Armen Harutyunyan (Ermenistan),

Stéphanie Mourou-Vikström (Monaco),

Gilberto Felici (San Marino),

Andreas Zünd (İsviçre),

Diana Sârcu (Moldova Cumhuriyeti),

ve Bölüm Yazı İşleri Müdürü Victor Soloveytchik.

Karar :

Madde 3 ve Madde 3 ile bağlantılı olarak Madde 13

Mahkeme, Sözleşme'nin 3. maddesi kapsamındaki ciddiye eşliğine ulaşıldığını tespit etmek için yeterince sağlam bir olgusal temele ihtiyaç olduğunu belirtmiştir. Muhtemel olaylar dizisinden böyle bir ihlal sonucu çıkarmak mümkün değildir. Başvurucunun karşı karşıya kaldığı zorlukları kabul etmekle birlikte, Mahkeme, yalnızca kendisine sunulan delillere dayanarak, Sözleşme'nin 3. maddesini ihlal eden bir muamelenin varlığını tespit etmek için gereken ciddiye eşliğine ulaşılmış sayılamayacağını değerlendirmiştir.

Sözleşme'nin 3. maddesi kapsamındaki şikâyetin mevcut davada tartışılabilir olduğu söylenemeyeceğinden, Mahkeme, 3. madde ile bağlantılı olarak 13. madde kapsamındaki şikâyetin Sözleşme hükümleriyle bağdaşmadığı sonucuna varmıştır. Bu nedenle reddedilmesi gerekmiştir.

Madde 8

Mahkeme, Fransız yasal çerçevesinin ilke olarak refakatsiz yabancı çocuklara Sözleşme'nin 8. maddesinin gerekliliklerini karşılayan usuli güvenceler sağladığını kaydetmiştir.

Mevcut davada, başvuru yaş değerlendirme mülakatı sırasında medeni durum belgesi sunmadığından, idari makam başvuru cevapları ve fiziksel görünümünden oluşan ikinci derece kanıtlara dayanmıştır. “Reşit olmadığına garanti edilemeyeceği” sonucuna varılmıştır. Kesin bir sonuca varılamaması üzerine Cumhuriyet Savcısı, başvuru kişinin biyolojik muayeneden geçirilmesini talep etmiştir. Bulgular, başvuru kişinin biyolojik yaşının 18'in üzerinde olduğunu, ancak o zamanki bilimsel bilgi durumuna dayanarak kesin bir sonuca varılamayacağını belirtmiştir.

Mahkeme, başvuruya, yaş değerlendirme süreci boyunca, reşit olmama karinesine uygun olarak geçici acil bakım verildiğini gözlemlemiştir. İdari ve tıbbi muayenelerin sonuçları, azınlık karinesinin çürütülmesine ve başvuru kişinin refakatsiz bir çocuk olarak korunmasının buna göre sona erdirilmesine yol açmıştır.

Bununla birlikte, dava dosyasındaki belgelerden, idari değerlendirmenin bulgularının başvuruya département sosyal hizmetleri tarafından verildiği veya bir kopyasını alabileceği konusunda bilgilendirildiği görülmemiştir.

Mahkeme ayrıca, başvuru kişinin biyolojik muayene bulgularının bir kopyasını gerçekten aldığını gösteren bir kanıt bulunmadığını da kaydetmiştir. Dahası, yerel mahkemelerin de belirttiği gibi, bu bulgular, o zamanki bilimsel bilgi durumunda bu tür incelemelerin doğasında bulunan hata payından hiç bahsetmemektedir.

Ayrıca, savcının 6 Mart 2020 tarihli kararında bakım tedbirlerinin artık gerekli olmadığına dair herhangi bir gerekçe yer almamaktadır. Bölge Konseyi Başkanının 9 Mart 2020 tarihli kararı ise, bir yandan bölge sosyal hizmetleri tarafından yürütülen yaş değerlendirmesine, diğer yandan da Cumhuriyet Savcısının 6 Mart 2020 tarihli kararına sadece şematik olarak atıfta bulunmuştur. Başvuru, reşit olmadığına neden reddedildiği konusunda bilgilendirilebilecek herhangi bir kişisel gerekçe sunmamıştır. Son olarak, 9 Mart 2020 tarihli bakımı reddetme kararı, tazminat talep etme yolları ve süreleri hakkında yalnızca eksik ve kesin olmayan göstergeler içermektedir. Çocuk Mahkemesine başvurma olasılığından hiç bahsedilmemiştir. Ayrıca, idare mahkemeleri önünde açılan herhangi bir davanın yalnızca temel bir özgürlüğün (référé liberté) korunmasına yönelik acil bir başvuru bağlamında kabul edilebileceğini öngören herhangi bir şey de bulunmamaktadır.

Bu eksik ve kesin olmayan bilgi birikimi, başvuruya reşit olup olmadığı ihtilafı olduğu sırada verilmiştir ve bu nedenle kendisinin özellikle savunmasız olarak görülmesi gerekmektedir.

Mahkeme bu nedenle, başvuruçunun reşit olmadığı yönündeki karinenin, kendisini yeterli usuli güvencelerden mahrum bırakacak kadar özel koşullarda çürütüldüğü sonucuna varmıştır.

Prensipde gerekli asgari usuli güvenceleri sağlayan bir iç hukuk çerçevesinin varlığına rağmen, ilgili makamlar makul bir özenle hareket etmemiş ve başvuruçunun özel hayatına saygı gösterilmesini sağlama konusundaki pozitif yükümlülüklerini yerine getirmemişlerdir. Dolayısıyla, Sözleşme'nin 8. maddesi ihlal edilmiştir.

Madde 8 ile bağlantılı olarak Madde 13

Mahkeme, Sözleşme'nin 8. maddesinin ihlal edildiği iddiasıyla ilgili olarak başvuruçunun iç hukukta başvurabileceği hukuk yollarının mevcut olduğunu değerlendirmiştir. Davanın koşulları ışığında, başvuranın uygulamada etkili başvuru yollarına sahip olduğu kabul edilmelidir. Dolayısıyla, 8. maddeyle bağlantılı olarak Sözleşme'nin 13. maddesinin ihlal edilmediğine karar vermiştir.

Mahkeme İçtüzüğü'nün 39. Maddesi

Mahkeme, 30 Mart 2020 tarihinde Mahkeme İçtüzüğü'nün 39. maddesi uyarınca Hükümet'e bildirilen geçici tedbirin, sokağa çıkma yasağının kaldırılmış olması nedeniyle amaçtan yoksun hale geldiğini kaydetmiştir.

Adil tazmin (Madde 41):

Mahkeme, Fransa'nın başvuruçuya manevi tazminat olarak 5,000 Euro ödemesine karar vermiştir.

Karşıt görüş

Yargıç Mourou-Vikström, kararın ekinde yer alan karşıt bir görüş bildirmiştir.

ÇEVİREN: Av. Uğur Arın (89614)